Q. B. V.

DISSERTATIO

DE

COMITIIS IMPERII ROMANO-GERMANICI,

QVAM

SUB PRAESIDIO

AMPLISSIMI ATQVE CLARISSIMI VIRI

DN. HERMANNI CONRINGII

PHILOSOPHIÆ ET MEDICINÆ DOCTORIS AC PROFESSORIS CELEBERRIMI &c. &c.

PATRONI AC PRÆCEPTORIS SVI PL. HONORANDI

Publicæ diſquiſitioni

ad d. IX. Maji

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſubjiciet

ARNOLDVS HENRICVS Engelbrecht

Auct. & Reſp.

HELMESTADII,

Typis HENNINGI MVLLERI Acad. Typogr.

ANNO CIↃ IↃC LXVI.

SERENISSIMI PRINCIPIS
AC DOMINI
DOMINI
JOHANNIS FRIDERICI
DVCIS BRVNSVICENSIVM ET LVNEBVRGENSIVM, DOMINI SVI CLEMENTISSIMI
CONSILIARIO INTIMO ET CANCELLARIO
ILLVSTRI VIRO
DN. HENRICO LANGENBECK
JCto &c.
DOMINO AC PATRONO SVMME HONORANDO
ISTAS DE COMITIIS IMPERII ROM-GERM.
A SE CONSCRIPTAS THESES
TESTANDÆ DEBITÆ OBSERVANTIÆ ERGO
SVBMISSE
OFFERT ET DEDICAT
ARNOLDVS HENRICVS Engelbrecht.

CUM DEO

DISSERTATIONIS DE COMITIIS IMPERII ROMANO-GERMANICI

Thesis I.

CIrcumſpicienti quid cumprimis hominum ſocietates conſervet, fit manifeſtum, amicitiam & concordiam efficere, ut non tantum privatorum congreſſiones querelis ſint vacuæ, ſed etiam integræ reſpublicæ ſecundo vitæ curſu perfruantur, contraque omnes improborum inſultus firmæ perſiſtant ac immotæ. *Videtur amicitia*, inquit Ariſtoteles *lib. 8. Ethic. cap. 1. civitates continere: majorique quam juſtitia latoribus legum curæ eſſe. Nam & concordiam, quæ amicitiæ ſimillima ac genuina eſt, ſummoperè expetunt, & ſeditionem ei inimicam omni ſtudio ejiciunt atq; exterminant.* E contrario nulla capitalior peſtis ad ſubvertendas reſpublicas excogitari poteſt quàm civilis diſcordia & inimicitia. Quando enim internis motibus concutiuntur, iique nulla ratione poſſunt componi, ſæpius fieri videas, ut exterorum auxilia implorentur: quæ quamprimum adſunt Reſpublica tam ab interno quam externo hoſte affligitur, & quamdiu his fluctibus jactatur ne mo-

 mentum

mentum quidem ab interitu libera eſſe poteſt. Chriſt. Forſtner. *in Not. ad lib. 6. Annal. Corn. Tacit. p. 725. 726. & ſeq.* Quod ſane optime perſpectum habuit Carolus IV Imperator, dum ſtatim *in proœmio Aureæ Bullæ* ſequentia aureis literis digna verba ſummo cum fervore poſuit. *Omne Regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur: nam Principes ejus, facti ſunt ſocii furum, ob quod Dominus miſcuit in medio eorum ſpiritum vertiginis, ut palpent in meridie ſicut in tenebris, & candelabra eorum movit de loco ſuo, ut cæci ſint & duces cæcorum: & qui ambulant in tenebris, offendunt, & cæci mente ſcelera perpetrant, quæ in diviſionem contingunt &c.*

II.

Igitur non eſt quod ulla Reſpublica ſibi tranquillitatem promittat, niſi cives omnia juribus amicitiæ metiantur. Quod ſane meliori ratione ab illis haut poſſe diſci arbitror, quam ſi crebro conveniant, atque de iis quæ ad ſalutem reipublicæ pertinent conjunctis viribus deliberent. Hoc eſt quod ſapientiſſimus Legislator Deus O. M. in ſua Republica condenda obſervavit. Voluit enim, ut Moyſes ſæpius per tubæ ſonitum populum Iſraëlit. cum convocaret, & cum eo de maximis negotiis ageret. Eadem de cauſa uti apud alias gentes, ita etiam noſtros Germanos, ſenatum generalem omnium Imperii Ordinum convocari, ab antiquiſſimis temporibus fuit receptum; in quo Imperator de illis omnibus quæ ad communem civium ſalutem ac totius Imperii utilitatem ſpectant, informari ſolet.

III.

Quamvis autem hoc ipſum in noſtro & multis aliis rebuſpublicis ab antiquiſſima retro memoriâ obtinuerit; tamen hodierna experientia teſtatur, multos dari populos, apud quos ejuſmodi conventus publici plane non ſunt in

uſu.

uſu. Ne itaque hujus rei cauſa ignoretur, mihi incumbere exiſtimo, ut rem ex principiis deducam, verumque Comitiorum fundamentum pro modulo ingenii exponam. Initio itaque ex Ariſtotelis *lib. VIII. Ethic. cap. 7.* ponendum eſt: amicitiam quam antea reſpublicas continere diximus eſſe duplicem, æqualium & inæqualium. Etſi enim omnis amicitia in æqualitate conſiſtere dicitur, tamen ratione perſonarum quàm rectiſſime ita dividi poteſt. Amicitia æqualium ſeu ἐν ἰσότητι eſt benevolentia mutua non latens ob amabile quoddam, qua ſe æquales dignitate moribus & ætate complectuntur. Amicitia inæqualium ſeu κατ' ὑπεροχὴν eſt benevolentia mutua non latens, quâ ſe inæquales bonis fortunæ, dignitate, potentia & virtute complectuntur. Ita inter patrem & filium, inter ſeniorem & juniorem, Principem inter & ſubditos eſt amicitia: quorum tamen unum altero uſquequaque præſtantiorem eſſe nemo negabit. Quoniam autem ſecundum eundem Ariſtotelem *lib. 8. Ethic. c. 8.* in quolibet amicitiæ genere æqualitas & ſimilitudo utramque facit paginam, hoc principii loco ponimus: quò major eſt æqualitas in amicitia eò etiam major bonorum communio, & quò major eſt inæqualitas eò minor bonorum communio. Nam à gradibus amicitiæ dependent gradus communionis bonorum, & vice verſa à gradibus communionis bonorum dependent gradus amicitiæ. Hæc ſi velimus ad amicitiam civilem applicare, prius nobis explicandum erit, quid veniat nomine bonorum civilium, de quibus alicujus reipublicæ membra vi generalis illius amicitiæ participare debent. Cumprimis autem bona hæc civilia conſiſtunt in tribus illis quæ Ariſtóteles *lib. 4. Politic. cap. 14.* cujuslibet reipubl. partes conſtituit. Prima eſt τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, pars quæ definit ea quæ ſummam reipubl. concernunt: altera τὸ περὶ

τὰς ἀρχὰς quæ circa magiſtratus verſatur: tertia τὸ δικάζον pars judiciaria. Iam abſque ulla difficultate principium antea allatum ad uſum hoc modo transferre licebit. Quò major eſt civium in aliqua republica æqualitas, eò major quoque erit bonorum civilium communio, & quò major eſt inæqualitas eo minor erit bonorum civilium jam recenſitorum communio. Inter hæc bona quàm maxime eminet primum: eſtque revera ipſa ſumma poteſtas quæ alias κυρία ἀρχὴ, δύναμις καὶ ἀρχὴ πολιτικὴ, ἄκρα ἐξουσία docente Bodino *lib. 1. de rep. c. 8.* Græcis nuncupatur. Prout ergò cives ratione æqualitatis vel inæqualitatis differunt, ita in hac vel illa republica major vel minor hujus etiam boni civilis cernitur communio.

IV.

His fundamentis præſuppoſitis facile patet, quænam reſpublicæ Comitia admittant, quænam reſpuant. In illo enim ſtatu ubi omnes aliquid de ſumma reipubl. participant quin conventus publici obtineant dubitatione haut eget. Quia enim inter illas maxima eſt ſimilitudo, ſequitur quod non minor inter eos amicitia intercedat, nec minor etiam bonorum civilium communio. Hac de cauſa in plerisque Græciæ rebuspublicis penes concionem, hoc eſt βουλὴν ex omni populo pro civium magnitudine collectam, ſumma de omnibus vel majoribus ad Rempublicam pertinentibus rebus deliberandi & decernendi fuit auctoritas: Plutarchus *in Solone.* Simili modo ex illa republica in quâ τὸ κύριον eſt penes paucos, eosq; vel virtuoſos vel nobiles vel divites Comitia quævis neutiquā ſunt tollenda. Quoniam enim inter illos non eſt magna inæqualitas, jus illius amicitiæ requirere videtur, ut ad deliberationes publicas admittantur. Exemplo ſit reſpublica Veneta; in qua ſumma poteſtas eſt penes ſolos nobiles, qui in Concilio magno ut

gno ut

gno, ut vocatur, omnes & ſinguli ferunt ſuffragia de illis quæ reipubl. emolumentum concernunt: uti docuit Ampliſſ. Dn. Præſes *in diſſertationibus de præcipuis univerſi orbis Rebuspubl.* In ea autem forma regiminis in qua unus ſumma majeſtate pollet nulla Comitia celebrantur. Quia enim unus ille præſtantiſſima virtute vel magna potentia reliquos antecellit, hoc bono civili ſolus vult eſſe inſtructus. Reperiuntur quidem regna in quibus Comitia haberi videas, ſed in multis non niſi conſilii cauſa aut etiam dicis gratia hoc fieri ſolet. Sicuti enim haut raro accidit, ut, quando rerum publicarum formæ convertuntur, ob vitandam invidiam umbra ſaltem relinquatur & ſimulacrum ejus quod adimitur; Ita quoque regna ex Democratiis & Oligarchiis orta permittunt comitia, quæ tamen nullius ſunt auctoritatis. Tale quid Romanæ Reipublicæ contigit, cum abrogato ſtatu Democratico iterum ad unum ſumma rerum perveniſſet. Conveniebat multitudo ad publicas deliberationes, uti conſtat ex Suetonio quando de Auguſto p. 103. ita refert: *Comitiorum quoque priſtinum jus reduxit ac multiplici pœna coërcito ambitu, & Scaptenſibus tribulibus ſuis die Comitiorum, ne quid à quoquam Candidato deſiderarent, ſingula millia nummûm à ſe dividebat.* Attamen ſpecioſo ac plauſibili libertatis nomine relicto omnia ad nutum Principis agebantur. Chriſtoph. Forſtner. *in Not. ad Taciti lib. 1. Annal. p. 22.* Talia fere ſunt Comitia Regni Galliæ; in quibus Regi quidvis pro lubitu ſtatuendi eſt poteſtas. Olim quidem in majori fuerunt dignitate, ſed à temporibus Ludovici XI decrevit ſenſim magis magisque Ordinum poteſtas, atque exinde rariſſima in Gallia Comitia fuerunt. Vid. Hotomanni *FrancoGalliam c. 27.*

V.

Sic igitur manifeſtò liquet regna abſolta quæ Ariſtoteli παμβασιλικὰ dicuntur, Comitia plane averſari. Quando verò regia poteſtas vel cum paucis, vel cum toto populo communicatur tum res paulo aliter ſe habet. Si regius ſtatus miſtus eſt cum forma populari, populus multum valet. Teſtatur hoc Regnum Sueciæ in quo ad morem veteris Reipublicæ Germanicæ etiam agricolæ conveniunt, & de ſummis negotiis deliberant. Quando regnum miſtum eſt cum Ariſtocratia, ibi Optimates multum poſſunt. Hoc noſtra Reſpubl. Romano-Germanica confirmat; in qua ſumma poteſtas ſic eſt diviſa ut Ordines una cum Imperatore de iis quæ ad τὸ κύριον pertinent, non ut magiſtratus ſed ut partes principales publici regiminis deliberent: ſicuti hoc expreſsè aſſeritur In der Ordnung des Regiments *Anno 1500. Tit.* von den zwanzigen. *In R. I. de Anno 1559.* §. damit dan hinfüro. *R. I. de Anno 1570.* §. weiters nachdem auch.

VI.

His præmiſſis jam ratio ordinis poſtulat ut ſine ulteriori mora noſtram tractationem aggrediamur. Quæ ſanè commodè inſtitui haut poterit, niſi prius exponamus, quâ methodo in hoc argumento verſari velimus, nec non Comitiorum definitionem eorundemque diviſionem in medium afferamus. De methodo non eſt quod multùm ſimus ſoliciti cum Ampliſſ. Dn. Præſes in *libro de civili prudentia cap. 10.* plenâ manu perſequatur omnia quæ illi attendenda ſunt cui tractationem politicam inſtituere conſilium eſt. Quamobrem ſecuti illum, primò agemus de Comitiorum cauſa efficiente. poſtea de cauſa materiali; deinde ea quoque perſequemur, quæ cauſæ formalis & cauſæ finalis contemplatio nobis ſuppeditabit. Iam ad definitionem. Etſi autem variæ à variis Comitiorum deſcri-

ſcriptiones afferri ſolent, tamen ſequemur cumprimis Martin. Rumel. Ille *Diſſ 3. part. 2. ad A. B.* ita: *Comitia ſunt conventus totius corporis Imperii, aut certæ partis ad aliquid deliberandum decernendumve Reipublicæ cauſa inſtituti.* Ex qua definitione apparet Comitia Reip. Romano-Germanicæ eſſe in duplici differentia: nempe alia univerſalia alia particularia. Cum enim totum Imperii corpus ad deliberationes, publicas congregatur, Univerſalia; quando vero partes ad ſciſcendum decernendumve aliquid reip. cauſa conveniunt Particularia dicuntur celebrati.

VII.

Ordine jam invento ſtatim initium facimus à cauſa efficiente, cujus cum non eadem ſit ratio, vulgo in principalem & inſtrumentalem dividi ſolet. Principalis eſt à qua maxime actus aliquis aut opus aliquod peragitur. Inſtrumentalis eſt, qua principalis cauſa utitur ad producendum effectum tanquam inſtrumento. Illam Cæſar & Ordines Imperii in Comitiis conſtituunt, hanc eorundem legati. Hæc cauſa principalis rurſus duplici modo poteſt conſiderari. Aut habet jus tantummodo ſtandi in Comitiis, aut præterea gaudet poteſtate Imperii Ordines convocandi. Illud Cæſari & Ordinibus competit, hoc Cæſari, ita tamen ut prius in indictionem conſentiant Electores Imperii. Sane ſi hiſtoriarum monumenta inſpicimus, clareſcit, veteris ævi Imperatores absque ullius aſſenſu Ordines convocaſſe. Sic enim Eginhard. *in Vita Caroli Magni* ſcribit: *Congregatis ſolenniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum conſilio conſortem ſibi totius Regni & Imperialis nominis hæredem ſc. Ludovicum filium conſtituit.* Maniſeſtius hoc elucet ex Sigefrid. Presbyt. Miſnenſ. *lib. 2. Epitom. Anno 1302.* Qui ita ait: *Facta pace inter Regem Romanum Albertum & Archiepiſcopos ſupra dictos, quos idem Rex mul-*

tum

rum humiliaverat, ſtatim ipſe Rex facto dicto omnibus Principibus præcepit, ut ad curiam ſuam in feſto Sebaſtiani Martyris Merſeburgi celebrandam convenirent. Simile quid in Friderici III. *Reformatione Anno 1242 inſtituta* habetur. ibi: Darumb in ſonderheit her zu uns zukommen gebohten und geheiſſen haben. Cum autem fuiſſet obſervatum, priſcos Cæſares non magna ſæpe neceſſitate motos Comitia indixiſſe, Electores ex re fore arbitrati ſunt, ſi hanc Imperatoris poteſtatem nonnihil limitarent. Hac fini à Carolo V. Imperium jam capeſſente poſtularunt, ut ad hanc legem ſe obſtringeret: nulla Comitia impoſterum absque Electorum conſenſu celebratum iri. Cui ſanctioni etiam Imperator tum temporis non contradixit, ſed ſe ad illam jurejurandò obligavit. Sleidan. *lib. 1. de Statu Religion.* Ex hoc tempore Imperatores nulla Comitia irrequiſito Electorum conſenſu temere indixerunt. Quod nonnullorum Imperii Receſſum procemia ſatis demonſtrant. *R. I. de Anno 1576. §.* Alſo haben wir *R. I. de Anno 1542. §.* darzu haben wir. Quamvis autem conſenſus Electorum ad Statuum congregationem Cæſari neceſſariò expectandus ſit, tamen non magni eſt negotii, eundem per literas aut legatos ab unoquoque impetrare Quin hodie ſicubi vident tale negotium inſtare, quod generalem omnium Ordinum convocationem requirat, Imperatorem ad indicenda Comitia benevolè adhortari ſolent. Vti hoc poteſt colligi ex *Receſſ. Imp. de Anno 1555. §.* Und ſo abermahls Vid. *Capitulationem Ferdinandi IV. Articul. 14. Capitulat. Leopoldi I. Artic. 17.*

VIII.

Quando itaque ſummum reip. periculum imminet, aut alia inevitabilis neceſſitas jubet, ut præſenti malo mutuis conſiliis obviam eatur, hactenus reipublicæ ſatis bene eſt conſultum, ſi ſummo capite gaudeat. Ceterùm quando Impe-

Imperator vel extra fines Germaniæ commoratur, aut fato functus eſt, videri poſſet eo tempore deliberationes publicas ceſſare, eo, quod nullus adſit, qui earundem curam ſuſtineat. Verum & his caſibus exſurgentibus noſtræ Reip. quam prudentiſſime per leges fundamentales eſt proſpectum. Quando enim Cæſar deceſſit, cura Imperij ad Electorem Palatinum & Electorem Saxoniæ ſecundùm diſpoſitionum A. B. *Artic. V.* transfertur, atque ſic hi Ordines Imperij convocare nulla ratione impediuntur. Si vero Imperator peregrè abeſt; aut Reſpublica habet Regem Romanorum, aut non habet. Illo caſu non eſt dubitandum eidem jus convocandi Ordines competere. Hoc caſu poteſtas illa ad binos Electores iterum devolvitur. Quamvis enim *Tit. V.* A. B. abſentiæ Imperatoris expreſſam non faciat mentionem, tamen optima ratione ad hunc caſum extendi poſſe exiſtimant Buxtorffius *ad d. t. A. B.* Martin. Rumclin. *Diſſert. IV. part. 1. ad A. B.* Et in Palatino quidem res facilior eſt propter privilegium à pluribus Imperatoribus confirmatum, quod apertè abſentiæ includit caſum. So ein Römiſcher Käyſer oder König über Berg oder aus dem Reich iſt / ſeiner Liebden und einem ieden Pfaltz Graven der Churfürſt iſt / die verſehung und verwaltung deſſelben gebühret und zuſtehet / wie wir dann daſſelbe auch ſeine hergebrachte Freyheit und privilegium hiervon confirmiret und beſtätiget. Extat apud Marq. Freher. *ad Petr. de Andlo lin. 2. cap. 10.* & Joh. Limn. *Tom. 1. Jur. publ. l. 3. c. 12. n. 36.*

IX.

Expoſitis ijs qui jus indicendi Comitia habent, tranſimus ad illos qui ad ea vocari ſolent, & hi quidem Status Imperij Reichsſtände appellantur. De illis ut plenius conſtet, credo prius explicandum eſſe, quis in genere civis dicatur

catur. Dicitur autem ſecundum Ariſtotelem *lib. 3. Polit. cap. 1.* civis, cui in illa civitate, cujus eſt civis, poteſtas, eſt fungendi magiſtratu vel deliberativo vel judiciali. Hac definitione poſitâ, obſcurum nemini eſſe poteſt, quinam in noſtra Republica maximè cives nominandi ſint: ſcilicet illi, qui poteſtatem habent judicandi de ijs quæ ad τὸ κύριον vel ſummam Reip. pertinent. Hoc jus ſuffragiorum adeo eſt proprium verorum civium alicujus civitatis, ut eorum eſſentiam unicè conſtituat. Adeoque qui eâ poteſtate non pollet, civis propriè non dicendus eſt. Neque hic attendendum, an ejus jure ſit civis an injuria, nec an jure vel injuria hac poteſtate ſit privatus: Sed ſimpliciter aſſerimus, illum qui primo actu deliberationibus περὶ τοῦ κυρίου intereſt, eſſe reapſe in civium cenſu. His ſolidis fundamentis, quæ Ampliſſimus Dn Præſes *in Diſputatione de Germanici Imperii civibus*, nobis ſuppeditat, præmiſſis, abſque ulla hæſitatione dicimus, illos ad Imperij Comitia neceſſariò vocandos eſſe, qui ſunt veri & genuini cives & Ordines Imperij, hoc eſt, quibus actu competit jus deliberandi de illis quæ ad ſummam majeſtatem Reip. Rom. Germ. ſpectant.

X.

Ex his non poterit non rectè rem intelligentibus illicò patere: illos totâ errare viâ, qui exiſtimant veram notam civis ac Ordinis, eſſe ſi quis matriculæ vel albo Ordinum ſit inſertus, aut collectiones ærario Imperij immediatè exſolvat. Nam primò multæ reſp. dantur in quibus civium numerus non eſt deſcriptus. Ita in noſtro Imperio Sigiſmundus Anno 1431. primum curavit Ordines in matriculam referri, ante illius tempora nullum veſtigium alicujus albi in antiquis monumentis apparet, & ſic non niſi abſurdè dicendum eſſet, ante Sigiſmundum rem-

publicam noſtram planè civibus caruiſſe. Deinde quod collectiones Imperii attinet, uſu venire ſolet, ut illi etiam de bonis ſuis in publicum aliquid conferant qui ſunt meri ſubditi, quod ipſum *theſis 9. dict. Diſſ.* exemplo Poloniæ olim devictæ ſatis probat.

XI.

Quia jam expoſitum eſt quæ ſit vera nota civis ac Ordinis Reip. ulterius nobis progrediendum eſſet & qui ad verorum civium cenſum pertineant oſtendendum. Sed hæc res ita difficilis eſt, ut nihil certi hîc ſtatuere poſſimus. Nam Reſpublica noſtra innumeras paſſa eſt mutationes, nec tamen ullum monumentum extat, ex quo verus civium numerus poſſit innoteſcere. Circumferuntur quidem nonnullæ Ordinum tabulæ quibus illi in quaterniones ſunt diviſi, ſed continent illæ putida & anilia commenta. Sub Sigiſmundo & ſequentibus Imperatoribus actum fuit, ut tandem certa Ordinum matricula conficeretur, ſed licet aliquid circa hoc negotium definitum fuerit: tamen haut levis incertitudo manſit. Cum enim bella Turcica & Bohæmica tum temporis ingruerent, eaque authoritate publica eſſent gerenda, plurimi id egerunt ut ampliſſimus Ordinum numerus conſtitueretur. Haut ineptè enim collegerunt diviſo in plures publico tributo onera reddi multum tolerabiliora. Atque ſic apparet, ex illa quoque Ordinum deſcriptione nihil certi colligi poſſe. Hoc ipſum cum Status Imperij tum temporis animadverterent, noluerunt hanc rem craſſis occultatam & circumfuſam tenebris diutius latere. Quamobrem Anno 1521. majori diligentiâ priſcos errores correxerunt, & matriculam confecerunt accuratiorem, ſed quod nec illa omnem rem conficiat, clare oſtendit Ampl. Dn. Præſ. *d. l. Theſi 49.*

Quamvis autem, uti dictum, nec hodie certi quicquam hac de re affirmare poſſimus, tamen illud conſtare arbitror, Ordines Imperij in tres claſſes eſſe diviſos, in Electores, Principes & Vrbes Imperiales. Jacob. Lampadius *Tract. de Rep. Rom. German. parte III. cap. 3. num. 23.* Electores ſunt vel Eccleſiaſtici vel Seculares. Principes iterum ſunt vel ſacri vel politici. Illius Ordinis ſunt Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Abbatiſſæ, Magiſtri Ordinum militarium ſacrorum omnes quotquot territorium ab Imperio immediate dependens poſſident. Ad alterum Ordinem pertinent Archiduces, Duces, Principes, Marchiones, Comites & Barones. Ultimo loco ſunt Civitates, quæ proximè Imperio ſubſunt & territoria Imperij obtinent. Quod adeò verum eſt, ut hodie jus civitatis abſque territorio conſiſtere haut posſit. Reinkink. *Tract. de Regim. Sec. & Eccleſ. lib. 1. Claſſ. V. c. 10. n. 26.* Lubens quidem fateor, hoc ipſum à multis propterea in controverſiam vocari, quod Status Imperii non feudariæ poſſesſionis dignitas, ſed perſonæ celſitudo ſit, non glebæ pretium, ſed ſummi principis præmium. Zach. Viet. *de cauſ. exemt. Imp. concluſ. 28.* Attamen, ut nunc ſunt Imperii mores, ſoli illi, qui provincias Imperio immediatè ſubjectas posſident jus ſuffragandi in Comitiis habent. Et vero convenit hoc cum novisſima Imperii ſanctione, quæ obnixè inculcat, neminem niſi feudo regali inſtructum ad Senatum Principum admittendum eſſe R. I. *de Anno 1654. §.* Uber dieſes haben wir. Interfuêre quidem illis deliberationibus novi quidam Principes, ſed reliqui conqueſti ſunt, ſibi æquari illos, qui nihil aut parum bonorum immediatorum in Imperio ſibi hactenus comparaverint. Limn. *Tom. V. Iur. publ.*

publ. In Addit. ad lib. 11. cap. 7. n. 70. Auctor. der Grundfeſte des heiligen Römiſchen Reichs *parte 11. cap. 5.*

XIII.

Recenſitis ὡς ἐν παρόδῳ Imperij Ordinibus, ſtatim ſe nobilis offert quæſtio: An Eccleſiaſtici Proceres ad Comitia vocari poſſint, qui à Pontifice Romano pallium nondum acceperunt aut ab eodem confirmati ſunt? Quæſtio hæc, ſi paulo accuratius perpenditur, videtur omnino affirmandâ eſſe. Status enim ſacri hoc jus exercent non ut Archiepiſcopi, Epiſcopi aut Prælati, ſed quatenus ſunt Principes & cives Imperii, quo nomine illos indigitari non ex uno loco A. B. conſtat, ex *cap. 1. pr. cap. 2. & cap. 3.* Et quamvis in Concordatis nationis Germanicæ quæ Fridericus III. cum Nicolao Vto iniit, cautum ſit, ne Imperator ulli Eccleſiaſtico Ordini regali conferat, priusquam à Pontifice fuerit inveſtitus; tamen quod hoc non obſtante Imperatori liceat Archiepiſcopis & Epiſcopis ante confirmationem Papæ jura civitatis largiri, omni dubio caret. Siquidem Concordatis illis ſucceſſores non obligantur, quatenus Cæſaris & totius Imperij juri contrariantur. Arnoldus Engelbrecht Cancellarius, avus meus piæ memoriæ *Diſſert. de Juriſdictione theſi 67.* Adde Buxtorff. *ad A. B. theſ. 18.*

XIV.

Hæc res occaſionem præbuit inſigni illi injuriæ, quâ Archiepiſcopi & Epiſcopi Auguſtanæ Confeſſioni addicti ſuperiori ſeculo affecti ſunt. Cum enim Pontificis jugum plane excuterent, Ordines Pontificij illos Vatiniano pene odio fuere proſecuti; idque unicè egerunt ut omnibus regalibus privarentur. Lis hæc diu & non abſq; ſummo fervore utrinque fuit agitata, donec tandem in *R. I. de Anno 1555.* §. Und nach dem. conſtitutum eſt: ut Clerus

à Catholicis ad Proteſtantium ſacra abiens ab Epiſcopatibus & conſequenter omnibus juribus quæ illis ſunt annexa removeretur. Licet autem hæc Ferdinandi I. Conſtitutio, quæ der Geiſtliche vorbehalt nuncupari ſolet, in vim legis non tranſierit, ut accuratè oſtendit Lampad. *d. Tr. part. 3. c. 11. n. 15. 16. & ſeqq.* Tamen hoc operata eſt, ut Epiſcopi Proteſtantes à jure Conciliorum per intervallum temporis haut exiguum fuerint excluſi. Uti hoc apparet ex *Tranſactionis Pragenſ. de Anno 1635. §.* Anlangend die *ſeſſiones* und *Vota.* Quæ res cum acerrimas contentiones & diſſidia capitalia in Imperio gigneret, pace inter Germaniam & coronam Sueciæ Oſnabrugis Anno 1648. facta, ſtatutum fuit, ut Archiepiſcopi & Epiſcopi A. C. rurſus ad Comitia admitterentur. *Inſtr. Pac. Cæſar. Suec. Artic. V. §. 6.* Quod ipſum à Ferdinando III. in proximis Comitijs de Anno 1654. fuiſſe obſervatum, teſtatur Auctor der Grundfeſte *parte 1. c. 5.*

XV.

Antequam hinc abeamus, paucis diſpiciendum erit, an ſede vacante Archiepiſcopi vel Epiſcopi locus etiam in Comitijs ſit vacuus, an vero Capitulum interea eundem occupet? Dd. Juris Canonici nonnullos textus adducere ſolent, ex quibus poſterius evincere conantur. Credunt autem, huic rei quam maxime ſubſervire regulas vulgatas: Poteſtas Epiſcopalis reſidet penes Capitulum; In omnibus, in quibus non præjudicatur Epiſcopo, Capitulum poteſt ſupplere vicem Epiſcopi, *Cap. His quæ. 11. X. de Majorit. & obedient.* Et vero huic quàmplurimi actus reſpondent quos Capitulum ſede vacante exercere poteſt. Ita inſtituit præſentatos ſi ſint idonei, *cap. 1. de Inſtit. in 6to* præbendas confert, *c. unic. in pr. ne ſede vacant. aliq. innov. in 6to.* dat literas dimiſſorias: facit ſtatuta pertinentia ad totam

dioeceſin

diœceſin, *c. fin. de Conſt. in 6to.* Ungepaur. *ad Tit. X. Ne ſede vacante.* An vero jure Comitiorum gaudeat ex allegatis textibus vix probari poteſt. Licet enim regulæ ſupra adductæ ſua non careant veritate, tamen perquam difficile eſt jus aliquod ſingulare exinde, idque maximi momenti velle aſtruere. Quando autem leges Imperii in auxilium vocamus, res eſt multo expeditior; nam ex ſubſcriptionibus apparet, Capitula plus una vice in deliberationibus Imperij locum inveniſſe. Ita Probſt/ Dechand und Capitul des Thumſtiffts Freyſingen *R. I. de Anno 1559.* Dechand und Capitul des Stiffts Halberſtadt *R. I. de Anno 1576.*

XVI.

Poſtquam de Principibus Eccleſiaſticis fuit actum, jam feſtino ad Seculares. Notandum autem eſt, quod omnes qui quidem Imperij Germanici finibus continentur & territorium aliquod ab Imperio obtinent ad Comitia vocari debeant. Quod ſi autem in minorennitate adhuc ſunt conſtituti, eorum tutores hoc officio defungi ſolent. Æquiſſimum enim eſt ut illius vices alius ſuſtineat qui negotia ad ſe pertinentia propter lubricam ætatem ipſe adminiſtrare nequit. Hinc *R. I. de Anno 1594.* ſubſcripſit Fridericus Wilhelmus Hertzog zu Sachſen/ in Vormundſchafft/ und der Chur-Sachſen Adminiſtrator; nec non *Receſſui Imperii de Anno 1654.* Maria Anna Vidua Electoris Bavariæ nomine filij Ferdinandi Mariæ ſubſcripſit. Majorennes facti propriâ auctoritate deliberationibus publicis interſunt. Quod ipſum quoque illis ante petitam intra annum inveſtituram licere multis exemplis commonſtrat Limn. *Tom. 3. Iur. publ. lib. 9. c. 1. n. 52.*

XVII.

Non incommode hic quæritur, an Reges Bohæmiæ in Comitijs Imperii ſeſſionis & ſententiæ dicendæ jus habeant.

beant. Certe ſi perpetuam rerum Germanicarum hiſtoriam ob oculus ponimus, patet, illos ad Ordinum conventus diu ſatis vocatos fuiſſe. Nam Anno 1156. Vladislaum Regem in Comitijs Ratisbonæ celebratis ſeſſionem atque ſuffragium habuiſſe teſtatur Günther. *in Ligurin. lib.5. in princ.* Cui etiam reſpondet decretum Friderici I. apud Goldaſt. *Tom. 1. Conſt. Imp. p. 288.* Cum Anno 1387. conventus generalis à Wenceslao Mergetheimi in Franconia haberetur, Regis Bohæmiæ legati iſthuc quoque miſſi ſunt. Lehmann. *lib.7. Chron. Spirenſ. c. 68.* In Comitijs Anno 1461. à Friderico III. Egræ habitis Georgius Rex Bohæmiæ cum Cæſare & reliquis Statibus Imperij de ſalute Reip. conſultavit Zach. Theobald *in tract. de bello Huſſitic. part. 3. Anno 1461.* Poſtquam autem Rex Bohæmiæ Anno 1468. à collegio Electorali fuit excluſus, jus Comitiorum hoc regnum videtur perdidiſſe. Huic excluſioni cauſam dedit Vladislaus, qui cum eſſet Polonus & noviter ad regnum Bohæmiæ abſque Cæſaris auctoritate aſſumtus, ab arcanis Reip. plane fuit remotus. Ex hoc tempore Reges Bohæmiæ Comitiis non interfuiſſe, exiſtimat Carpzov. *ad legem Reg Germ. Cap. V. ſect. 9.* Sed Melchior Goldaſt. *libr. de Regno Bohæmiæ teſtatur* Carolum V. ad Comitia Wormatiæ habita Ferdinandum fratrem Bohæmiæ Regem citaſſe, eundemque ibi per legatos comparuiſſe, quod etiam Anno 1530. factum eſſe memorat. Ex quibus apparet valde dubium eſſe, quamdiu Regnum Bohæmiæ jus Comitiorum retinuerit. Sed quicquid hujus rei ſit, hodie ad Comitia non vocatur, neque voto aut ſeſſione in illis fruitur. Facit huc reſponſum Ferdinandi I. Regis Bohæmiæ ad Carolum V. in Comitijs Auguſtanis Anno 1548 celebratis, ubi inter alia ita dicit Ferdinandus: Zu deme das ein König zu Böhmē zu einigem Reichstage nicht beſchrie-

ben

ben würde / noch weder Stand noch Stimme im Reichsrahe hette. Hoc reſponſum recitat Arumæus *Tract. de Comitiis c. 4. n. 58.* Neque propterea exiſtimandum eſt Regem Bohæmiæ non eſſe Statum Imperij. Quamvis enim in eo vera Status nota conſiſtat, ut quis de maximis graviſſimiſque S. Romani Imperij negotijs ſimul deliberet; tamen ex privilegio ceſſat quoad Bohæmiam ejuſque Regem, qui inter Imperij Status nihilominus connumeratur. In quo non poſſumus non ſequi Ampl. Dn. Præſid. *in libr de Finibus Imperii c. 29.*

XIIX.

Vti de Rege Bohæmiæ ita etiam de Nobilibus immediatis ſolet controverti, an ſint Status Imperij votumque & ſeſſionem in Comitijs habeant. Et vero, ſi priſtini temporis memoriam recolimus, admodum videtur veroſimile jam ante Caroli IV. ſanctionem illos in publicis imperij Comitijs locum inter reliquos Status habuiſſe. Apparet hoc ex tenore A B. Mit gutem Raht unſer und des H. Reichs Churfürſten / Fürſten / Graven / Freiherrn / Rittern / Knechten und Stdnden. *In pr. Reformationis Friderici III. de Anno 1442.* ibi: Freiherrn / Rittern / Knechte und Stätte. Videatur *Bulla Sigiſmundi Imp. apud Goldaſtum Tom. 1. Conſt. Imp. p. 398.* Sed inſecutis temporibus rarius ad Comitia venerunt. Quo autem tempore hanc dignitatem amiſerint difficile eſt pronunciatu. Interim ſi Maximiliani I & ſeqq. Imperatorum conſtitutiones inſpicimus, in illis Nobilium nullam fieri mentionem animadvertimus. Quî autem factum ſit, ut à jure Comitiorum fuerint excluſi certo definiri nequit. Quin Limnæus *Tom. 2. Iur. publici l. 1 c. 3. n. 25.* illos ridet qui hujus rei cauſam indagare volunt, atque omne illud à libera Imperatoris voluntate dependere exiſtimat. Attamen

beant. Certe ſi perpetuam rerum Germanicarum hiſtoriam ob oculus ponimus, patet, illos ad Ordinum conventus diu ſatis vocatos fuiſſe. Nam Anno 1156. Vladiſlaum Regem in Comitijs Ratisbonæ celebratis ſeſſionem atque ſuffragium habuiſſe teſtatur Günther. *in Ligurin. lib.5.in princ.* Cui etiam reſpondet decretum Friderici I. apud Goldaſt. *Tom. 1. Conſt. Imp. p. 288.* Cum Anno 1387. conventus generalis à Wenceslao Mergetheimi in Franconia haberetur, Regis Bohæmiæ legati iſthuc quoque miſſi ſunt. Lehmann. *lib.7.Chron.Spirenſ. c. 68.* In Comitijs Anno 1461. à Friderico III. Egræ habitis Georgius Rex Bohæmiæ cum Cæſare & reliquis Statibus Imperij de ſalute Reip. conſultavit Zach. Theobald *in tract. de bello Huſſitic. part. 3. Anno 1461.* Poſtquam autem Rex Bohæmiæ Anno 1468. à collegio Electorali fuit excluſus, jus Comitiorum hoc regnum videtur perdidiſſe. Huic excluſioni cauſam dedit Vladislaus, qui cum eſſet Polonus & noviter ad regnum Bohæmiæ abſque Cæſaris auctoritate aſſumtus, ab arcanis Reip. plane fuit remotus. Ex hoc tempore Reges Bohæmiæ Comitiis non interfuiſſe, exiſtimat Carpzov. *ad legem Reg Germ. Cap. V. ſect. 9.* Sed Melchior Goldaſt. *libr. de Regno Bohæmiæ teſtatur* Carolum V. ad Comitia Wormatiæ habita Ferdinandum fratrem Bohæmiæ Regem citaſſe, eundemque ibi per legatos comparuiſſe, quod etiam Anno 1530. factum eſſe memorat. Ex quibus apparet valde dubium eſſe, quamdiu Regnum Bohæmiæ jus Comitiorum retinuerit. Sed quicquid hujus rei ſit, hodie ad Comitia non vocatur, neque voto aut ſeſſione in illis fruitur. Facit huc reſponſum Ferdinandi I. Regis Bohæmiæ ad Carolum V. in Comitijs Auguſtanis Anno 1548 celebratis, ubi inter alia ita dicit Ferdinandus: Zu deme das ein König zu Böhmë zu einigem Reichstage nicht beſchrie-

ben

ben würde / noch weder Stand noch Stimme im Reichsraht hette. Hoc reſponſum recitat Arumæus *Tract. de Comitiis c. 4. n. 58.* Neque propterea exiſtimandum eſt Regem Bohæmiæ non eſſe Statum Imperij. Quamvis enim in eo vera Status nota conſiſtat, ut quis de maximis graviſſimiſque S. Romani Imperij negotijs ſimul deliberet; tamen ex privilegio ceſſat quoad Bohæmiam ejuſque Regem, qui inter Imperij Status nihilominus connumeratur. In quo non poſſumus non ſequi Ampl. Dn. Præſid. *in libr. de Finibus Imperii c. 29.*

XIIX.

Vti de Rege Bohæmiæ ita etiam de Nobilibus immediatis ſolet controverti, an ſint Status Imperij votumque & ſeſſionem in Comitijs habeant. Et vero, ſi priſtini temporis memoriam recolimus, admodum videtur veroſimile jam ante Caroli IV. ſanctionem illos in publicis imperij Comitijs locum inter reliquos Status habuiſſe. Apparet hoc ex tenore A. B. Mit gutem Raht unſer und des H. Reichs Churfürſten / Fürſten / Graven / Freiherrn / Rittern / Knechten und Ständen. *in pr. Reformationis Friderici III. de Anno 1442.* ibi: Freihern / Rittern / Knechte und Stäte. Videatur *Bulla Sigiſmundi Imp. apud Goldaſtum Tom. 1. Conſt. Imp. p. 398.* Sed inſecutis temporibus rarius ad Comitia venerunt. Quo autem tempore hanc dignitatem amiſerint difficile eſt pronunciatu. Interim ſi Maximiliani I & ſeqq. Imperatorum conſtitutiones inſpicimus, in illis Nobilium nullam fieri mentionem animadvertimus. Quî autem factum ſit, ut à jure Comitiorum fuerint excluſi certo definiri nequit. Quin Limnæus *Tom. 2. Iur. public. l. 1 c. 3. n. 25.* illos ridet qui hujus rei cauſam indagare volunt, atque omne illud à libera Imperatoris voluntate dependere exiſtimat. Attamen

illorum opinio non eſt contemnenda, qui Ordinem Equeſtrem hac dignitate idcirco privatum eſſe arbitrantur, quod publicis collectis Imperio ſuccurrere detrectaverit. Hæc ratio habetur in *conſilio Ludovici Gremþii & Hieronymi* zum Lamb von Erbahren Reichsſtätt Stand und Stimme/ quod reperitur apud Beſold. *in Theſaur. practico voce* Reichsſtandt Adde eundem Beſold. *in diſcurſu de Ordin. Equeſtri.* Quamvis autem hodie certiſſimi juris ſit, Nobiles Immediatos Comitiorum non eſſe participes, tamen Hippolitus à Treisbach in dem unvorgreifflichen bedencken über etzliche fragen der freyen Reichs Ritterſchafft in Schwaben Francken und Rheinſtrom Standt und ſeſſion betreffend hujus Ordinis honoratiſſimi patrocinium ſuſcipit. Sed ejus argumenta bene emedullavit Limnæus *Tom. 4. Jur. public. in Addit. ad lib. 6. cap. 3. num. 16.* & in *Annot. ad Capit. Carol. V. p. 222.* ubi rem omnem prolixè perſequitur. Et tantum de cauſa efficiente.

XIX.

Cauſam efficientem ſtatim excipit cauſa materialis, quam in noſtra tractatione conſtituunt res illæ quæ ſub deliberationem cadunt. Jam ex iis quæ ſupra ſunt allata liquet, illas res cumprimis in deliberationem venire, quæ ad τὸ κύριον ſive ſummam reip. pertinent. Licet vero hodierni ſcriptores politici hoc ipſum variis rebus determinare ſoleant, tamen nos ſequemur communem doctorem Ariſtotelem, qui *lib. 4. Politic. c. 14.* tres partes eſſe docet in quibus ſumma reip. conſiſtit, primam, quæ poteſtatem habet deliberandi de arduis civitatis negotiis; ſecunda in magiſtratibus, tertia in judiciis conſiſtit. His veſtigiis inſiſtentes, Comitiorum cauſam materialem ſecundum tres illas partes explicabimus. In primo membro conſideranda veniunt negotia maximi momenti, quæ ab Ariſtotele

riſtotele *lib. 1. Rhetor. c. 4.* ex parte enumerantur. Nos melioris Ordinis gratia diſpeſcemus ea, in negotia quæ intra limites ipſius ſocietatis terminantur & quæ exteros reſpiciunt. Illa ſunt legumlatio, deliberatio de tributis colligendis, quo loco de nummis cudendis nonnulla addemus. Hæc ſunt bellum & pax, cuſtodia regionis, importanda & exportanda, denique fœdera.

XX.

Inter ea quæ inter limites ſocietatis civilis terminantur primas ſibi partes vendicat legumlatio, unde hæc facultas Ariſtoteli ἀρχιτεκτονικὴ *lib. 6. Ethic. c. 8.* appellatur. Videtur autem duplici ratione objectum conſultationum conſtituere poſſe, Deliberatur enim vel de legibus latis vel de legibus ferendis. Leges jam latæ ſunt vel publicæ vel privatæ; illæ ſtatum reip. hæ ſingulorum negotia privata ſpiciunt, Leges tamen publicæ quam privato iterum ſunt vel ſcriptæ vel non ſcriptæ. De legibus jam latis haut poteſt alia ratione deliberari, quam ut vel explicentur, vel confirmentur & renoventur, vel plane abrogentur, aut quodammodo mutentur. Hæc cum præcipuè in ejuſmodi deliberationibus obſerventur, jam videbimus an in Comitiis noſtræ reip. res eodem expediatur modo. Declarationis exemplum habemus in der Handhabung des Friedens zu Wormbs *Anno 1495. Tit.* Was mit dem gemeinen Pfenning erobert wird. In der Erklärung des Landfriedens zu Augſpurg *Tit.* Ob jemand der Friedbrecher heimlicher zuſchub verdacht wehre. Quod de Legum jam latarum renovatione & confirmatione & in Comitiis agi ſoleat, teſtatur die Erklärung des Landfriedens zu Augſpurg *Anno 1500.* auffgerichtet *Tit.* Ganerben Schloß. Cumque humani juris conditio ſemper in infinitum decurrat, nihilque ſit in ea quod ſtare perpetuo poſſit, multas enim formas natura

novas deproperat edere, uti prudenter loquitur Juſtinianus Imperator in *l. Tanta §. 15. C. de Vet. Iur. enucleand.* ſæpius fit ut leges, quæ antea juſtæ & utiliſſimæ ſunt judicatæ, jam nonnihil immutentur. Quod tamen temerè & quacunque de cauſa haut fieri debet; hoc pacto enim legum vis magis magiſque enervatur, ſimulque latoribus ſua reverentia perit. Hoc de argumento egregia habet Ariſtoteles *lib. 2. politic. c. 6. Quando*, inquit, *extiterit, quod melius eſt parvum, aſſueſcere autem facile leges ſolvere malum; perſpicuum eſt, oportere errata quadam legislatorum & magiſtratuum ſinere. Neq; enim tantum emolumenti capiet qui moverit, quantum detrimenti aſſuetus non parere imperium in ſe habentibus.* Et paulo poſt: *Quare facile migrare è legibus quæ jam ſunt, in alias novas leges, eſt imbecillam reddere poteſtatem legis.* Interim quando evidens reip. neceſſitas illud poſtulat, quin ea quæ jam conſtituta ſunt & in uſum reip. tranſierunt contrariis decretis poſſint limitari, non dubitamus. Confirmant hoc Imperij Receſſus; ex quorum inſpectione diſcimus anteriores conſtitutiones pro ſtatu & utilitate reip. ſæpius fuiſſe immutatas. Erklärung des Landfriedens zu Augſpurg *Anno 1500.* auffgerichtet *Tit.* vom auffgerichtetem Landfrieden *ibi:* Etliche geendert R. A. zu Augſpurg. *Anno 1555. §.* Und wiewol.

XXI.

Haut diſſimili ratione Cæſar & Ordines Imperij circa leges privatas verſantur. Quando enim eas aliqua obſcuritate laborare animadvertunt, illarum mentem uberius explanant. Hinc eſt, quòd in Comitijs *Anno 1557. Spiræ habitis §.* Ferner. promittant, ſe fore interpretes Ordinationis Cameræ, ſi forte judices aut aſſeſſores illius ſententiam in omnibus plene percipere nequeant.

Si

Si leges in deſuetudinem fortaſſis abiere, Cæſar & Status Imperii dant operam, ut major illis auctoritas concilietur. Hoc ſatis apparet ex *proœmio Ordinat. Cameræ de Anno 1655.* R. A. zu Augſpurg *Anno 1500 Tit.* Von überflüſſigkeit der Kleider und andern. Quod leges eatenus etiam præbeant materiam publicis Imperii deliberationibus, quatenus jam promulgatæ aut receptæ pro utilitate Reip. ſint mutandæ aut plane refigendæ, declarant Receſſus Imperii, in quibus à jure communi & Conſtitutionibus antea latis paſſim receditur. *Reformat. Polit. ſub Receſſ. de Anno 1548. & 1577. Tit.* Von der Pupillen oder Minderjährigen Kinder *Tutorn* und Vormundern R. A. zu Augſpurg *Anno 1548. §.* Als auch in des H. R. Reichs hiebevor. Quia etiam conſuetudo non minus ſpecies juris eſt, quam jus ſcriptum, facile apparet neque illam in Comitiis negligi. Hinc fieri videas ut laudabiles Imperii & ſingulorum locorum conſuetudines confirmentur. Die Ordnung der *Notarien* zu Cölln *Anno 1512.* auffgerichtet *§.* Darumb ſo gebieten R. A. zu Regenſpurg *Anno 1654. §.* Beneben ſollen. Conſuetudines autem pravæ & irrationabiles aboleantur & abrogentur. Policey Ordnung zu Franckfurt *Anno 1577.* aufgerichtet. *Tit.* Von Handwercks Söhnen/Geſellen/Knechten und Lehrknaben. Die Cammergerichts Ordnung zu Augſpurg. *Anno 1500.* auffgerichtet. *Tit.* die *Succeſſion* der Diechter und Enkelen.

XXII.

Obſervandum vero hic etiam atq; etiam, non ſimpliciter omnem *νομοθεσίαν* eſſe penes Comitia ſed bonâ ex parte penes ſingulos Ordines: idque unice ſervari expedire Imperio. Huc pertinent quæ ab Ampliſſimo Dn. Præſide paſſim ſunt diſſertata libro de *Origine Juris Germanici*, cumprimis *cap. ultimo.* Quinimò merentur notari, cum

Capitulares Leges Cæſaribus eligendis ſoli aliquandiu hactenus Electores præſcripſerint, in hiſce autem præcipua ferè ratio adminiſtrandæ reipublicæ fuerit comprehenſa, tractam ad Electorale arbitrium partem ferè potiſſimam Legum. Quoniam vero cautum eſt Inſtrumento Pacis, ut Capitularis lex perpetua in Comitiis conficiatur, liquet rediiſſe Comitiis priſtinam L L. condendarum auctoritatem.

XXIII.

Intelleximus quo tendant deliberationes quæ in Comitiis de legibus jam latis ſuſcipiuntur; Veniamus ad alterum membrum, ſcilicet ipſam legumlationem in ſpecie ita dictam. Ubi ſane præmonendum eſt, quod omnis ille qui reip. ſalutares leges præſcribere velit, ad finem & ſcopum ejus ante omnia reſpicere debeat. *Enimvero omnis tractatio de recte conſtituendis aut conſervandis rebuspublicis per cauſam finalem quam maxime inſtituitur. In omni certe deliberatione ſemper attenditur cauſa illa; quæritur enim quidnam fini illi utile ſit nec ne: quod expendi non poteſt niſi oculis in ſcopum directis, & mediis omnibus ad ſcopum tanquam ad regulam certiſſimam examinatis.* Ita diſſerit Ampliſſ. Dn. Præſes *cap. 8. lib de Civili prud.* Quia autem finis cujuslibet reip. eſt vel internus vel externus, leges cum media ad utrumque finem accuratè erunt componendæ. Finis externus in noſtra rep. eſt vera felicitas, quæ in eo conſiſtit, ut cives operentur ſecundum virtutum & rerum ſufficientia ſint inſtructi. Finis internus, ut in omnibus actibus civilibus, hic reapſe idem quid eſt cum cauſa formali, conſiſtitque in eo, ut Cæſar & Ordines in miſtionem S. Majeſtatis partium unanimiter conſpirent.

XXIV.

Ex dictis facile fit manifeſtum, quem ſcopum noſtri

Proce-

Proceres in hac parte deliberationis ſibi habeant propoſitum. Quia ſcilicet noſtra reſpublica intendit veram felicitatem, huc primo omnes conatus inflectuint, ut leges bonæ & ſimpliciter juſtæ condantur, hoc eſt, tales quæ directè virtutum actus jubent, vetant vero actus vitiorum. Harum ingentem cumulum in Imperii Conſtitutionibus illi reperire licet; qui eas paulo accuratiùs penſitare haut gravabitur. R. A. zu Trier und Cölln *Anno 1512. Tit.* Von Gotteslesterern. §. Deßgleichen. *Reformation* guter Pollicey zu Augſpurg *Anno 1548.* aufſgerichtet. *Tit.* Vom zutrincken. *& Tit.* Von unordentlicher köſtlichkeit der Kleidung. Deinde haut minor cura conſervando publico Statui impenditur. Cum vero noſtra reſpublica ex Monarchia & Ariſtocratia ſit compoſita; deliberationes quoque eò diriguntur ut forma quæ eſt inter ipſos Ordines, & quæ eſt inter Imperatorem & Ordines ſalutaribus legibus ſtabiliatur. Quod quomodo fiat, jam erit diſpiciendum. Certe Ariſtocratiam maxime tuetur ac conſervat, ſi cavetur, ne unus in civitate honoribus, opibus, ac potentia tantum excellat, ut cæteris civibus formidabilis videatur fieri. Tale remedium ſuppeditat Ariſtoteles *lib. V. Politic. c. 8. Commune autem eſt*, ait, *& in populo, & in paucorum dominatu, & in principatu, & omni republicâ, neque augere valde quempiam præter juſtam menſuram: ſed potius experiri parvos & diuturnos honores tribuere, quam brevi magnos.* Hac in re circumſpectè Veneti agunt, dum nemini ex ſuo genere manum militarem temerè concredunt, & licet concredant, tamen alias tam indigenæ quàm peregrini Ducis adeò arctè circumcidunt, ut illi altius quam Senatus velit, evolare non poſſint. Hoc cùm & noſtræ reipublicæ conducat; Cæſar & Status Imperii accuratè omnia illa circumſpiciunt, quæ alicujus auctoritatem

tem

tem ita augere poſſint, ut reliquis metuendus ſit. Hac de cauſa illis inviſæ ſunt arces ad æmulationem alterius exſtructæ, & munimenta quæ prædonibus & pacis publicæ turbatoribus receptacula præbere poſſunt. R. A. zu Regenſpug *Auno 1567.* §. Wiewol wir nun nach ſolcher R. A. zu Regenſpurg *Anno 1567.* §. Dieweil uns den. Erklärung des Landfriedens *Tit.* Wieder der Ganerben Schloß. Cum etiam alicujus Principis auctoritas metuenda ſumat incrementa, ſi cum exteris Rebuſpublicis aut potentibus viçinis fœdere jungatur; huic rei etiam in Comitijs Imperij certi limites præſcribuntur. Enata hinc eſt Maximiliani I conſtitutio, quæ ejuſmodi fœdera abſque Imperij auctoritate facta irrita pronunciat. R. A. zu Wormbs *Anno 1495. Tit.* Die Königliche. Quanquam hæc lex per tranſactionem Oſnabrugenſem certa ſub conditione rurſus abrogata ſit. *Inſt. Pac Cæſar. Suec. Art. 8. §. Gaudeant.* Verùm in noſtrâ republicâ, uti jam monitum, non ſolùm ſtatus Ariſtocraticus ſed etiam Monarchicus conſpicitur, hinc neceſſe eſt, ut in conſultationibus Imperij hujus quoque ratio habeatur. Credo autem quam optime illi conſuli ſi Imperatori ſumma quædam jura ſoli reſerventur; quod etiam factum eſſe probatur ex *A. B. Art. V.* Ordnung der Regiments *Anno 1521.* zu Wormbs §. Und behalten uns bevor. R. A. zu Speyer *Anno 1542.* §. Hierumb und dieweil.

XXV.

Præter has leges ſunt etiam aliæ quæ ſingulorum negotia privata dirigunt; de his quin in publicis Imperij conventibus deliberetur, nulla ratio nos dubitare ſinit. Notandum autem eſt, quod in illarum promulgatione ad ſcopum reip. non ſemper reſpiciatur. Hæc enim negotia omni fere tempore ſunt eadem, nec pro diverſitate rerumpublicarum valdè mutantur. Interim negari non

poteſt

poteſt privatorum actus nonnunquam civitatis regimen & ſtatum publicum attingere. Quod ſi Legislator viderit, officio ejus incumbit, ut illos pro ſua prudentia ſecundum reip. ſuæ ſcopum diſponat. Vide *caput. 6. libr. de Civili prudentia.* Cæterum ut conſtet qua ratione Imperator & Ordines in Comitijs de legibus privatis condendis deliberent, obſervandum eſt; civitatem ex vicis, hos ex familiis, familias ex ſocietatibus primis, conjugali, herili & paterna compoſitas eſſe, atque has ſocietates peculiaribus juribus gaudere, nec abſque illis vel ad leve momentum conſiſtere poſſe. His præſuppoſitis aſſerimus, deliberationes circa hoc negotium illud ſpectare, ut tales leges promulgentur, quæ vicum, familiam, deinde conjugalem, herilem & paternam ſocietates conſervent, aut conſervare credantur. Hoc ſi quis pernoſcere velit inſpiciat Imperii Receſſus qui ingentem harum legum cumulum ſuppeditabunt.

XXVI.

Quoniam res noſtræ eò pervenerunt, ut è publico ærario non modò non nervi bellorum ſed nec pacis ſubſidia Imperatori amplius ſuppetant, conquerente Reverendiſſimo & Illuſtriſſimo Principe Julio Pflugio Epiſcopo Naumburg. in *Orat. de Ordin. Rep. Germ.* nulla fere Comitia celebrantur, in quibus non de contributionibus agatur. Quæ cum Imperator non aliter quam prævio conſilio & conſenſu Imperii Statuum imponere poſſit *Inſtr. Pac Artic. 8. §. Gaudeant.* jam videbimus qua ratione de collectis Imperii conſultationes iniri ſoleant. Sunt autem contributiones duplicis generis. Aliæ ſunt Ordinariæ, aliæ Extraordinariæ. Ordinariæ ſunt, quæ ex legis proviſione certam quotannis ſemel vel ſæpius etiam recurrentem vel regularem habent præſtationem, in ordinarios & quo-

 tidianos

tidianos reip. uſus & negotia impondendam, ex bonis quæ poſſeſſor in territorio magiſtratus collectantis poſſidet *l. fin. C. ſine cenſu vel reliquis &c.* Extraordinariæ ſunt, quæ ærario ordinaria collatione conſtituta, exhauſto, perſonis principaliter, contemplatione rerum quas poſſident modo majores modo minores indicuntur ob neceſſitatem publicam incidentem, ad tempus donec neceſſitas illa ceſſaverit. Speidel. *in Speculo verb.* Steur/Schatzunge. Collectiones Ordinariæ in noſtro Imperio ſunt der Anſchlag deß Römerzüges. Licet enim ſingulis annis expeditio Romana non exerceatur, tamen obligationem perpetuam habet. Huc etiam referenda eſt contributio Statuum zu unterhaltung des Cammergerichts. Quæ ut initio temporaria fuerit & extraordinaria viſa R. A. zu Speyer *Anno 1544.* §. So viel das recht belanget. R. A. zu Augſpurg *Anno 1548.* §. Dieweil auch unſer Keyſerlich Cammergericht/ ꝛc. poſtea tamen perpetua facta eſt & ordinaria *Ordin. Cam. part. 1. Tit. 42. & ſeqq.* R. A. zu Augſpurg *Anno 1566.* §. Damit auch dieſe acht. R. A. zu Regenſpurg *Anno 1654.* §. Dieweil auch jährlich. Poſtquam itaque circa has collectas certi quid eſt conſtitutum, non amplius ſunt adæquatum objectum Comitiorum, ſed tantum illæ quæ dicuntur Extraordinariæ. Sunt autem hæ in duplici differentia; vel enim ad negotia pacis, vel ad negotia belli ſpectant. Hujus generis eſt die Türckenſteur. Quæ ad pacis negotia pertinent, pro varietate utilitatis reip. variæ eſſe poſſunt. Tales ſunt quæ legationibus impenduntur. R. A. zu Regenſpurg *Anno 1576.* §. Wir haben R. A. zu Regenſpurg *Anno 1598.* §. Dieweil aber. Primò omnium autem attenditur, an talis reip. neceſſitas immineat, quæ tributorum collectionem poſtulet, quæ ſi apparet, communi ſuffragio collectionem generalem decernunt, Uti videre eſt ex R. A. zu

Nürnberg

Nürnberg *Anno 1524. §.* Item als auch. R. A. zu Augſpurg *Anno 1530. §.* Demnach wir *& ſeq.* Quando bellicæ contributiones ſunt exſolvendæ, cumprimis deliberatur, an pecuniâ reip. ſit ſuccurrendum an vero milite. Si animadvertitur Imperij rebus pecuniâ numeratâ magis conſuli, eadem etiam promittitur R. A. Augſpurg *Anno 1548. §.* Ferner haben wir aus R. A. zu Augſpurg *Anno 1551. §.* So haben wir *in fin. & ſeq. in pr.* Sin vero reip. neceſsitas militem requirit ad illum mittendum Ordines ſe obligant R. A. zu Regenſpurg *Anno 1576. §.* In ſelben. R. A. zu Nürnberg *Anno 1521. §.* Item haben wir uns.

XXVII.

Ad majeſtatis quoque jura refertur poteſtas περὶ νόμισμα: circa monetam, uti docet Ariſtoteles *2 Oecon. 2.* Jus hoc monetæ duplici ratione poteſt conſiderari, nam vel eſt in communibus legibus nummariis & ad Comitia pertinet. Jacob. Lampad. *Tract. de Rep. Rom. Germ. part. 3. cap. 14. num. 18.* vel in concedendo alicui cudendæ monetæ jure conſiſtit. Et hæc poteſtas Cæſaris & Electorum eſt. *Capit. Rudolphi Imp. §.* Wir ſollen und wollen auch hinfüro ohn vorwiſſen der ſechs Churfürſten. Prout autem jus monetæ Comitiorum objectum conſtituit, variis modis inter Cæſarem & Status Imperii de illo conſultationes inſtituuntur. Hoc ut eò rectius appareat, primò notandum eſt, quod nummus ſit inſtrumentum commerciorum ſine quibus reſpubl. diu durare non poteſt. Quo poſito ſequitur, nummi materiam debere eſſe talem, quæ placeat ijs, cum quibus commercia exercemus ſive peregrinis ſive civibus. Quoniam vero metallum eſt talis meteria, S. P. curare debet, ut nummi quam maximè ex auro, argento & ære cudantur. Hæc enim metalla omnibus gentibus maximè ſunt accepta, in que eo habentur pretio ut reliqua præ his

parvi æſtimentur. Hic autem bene obſervandum eſt, quod nummi ex ære parcius ſint cudendi, aut ſi aliquando miſtio metallorum inſtituatur, illa legibus determinari debeat. Hæc uti ipſa natura & cujuſcunque reip. ſalus poſtulat, ita ſummo ſtudio in Comitijs Imperij fuiſſe obſervata, conſtat ex legibus quas hunc in finem videmus eſſe promulgatas. R. A. zu Augſpurg *Anno 1500.* §. Weiter & paſſim. Keyſers *Ferdinandi* Neue Müntzordnung. *Anno 1559.* Antequam porrò oſtendamus, quâ curâ hoc negotium à Statibus pertractetur, lubet locum elegantiſſimum ex Ariſtotel. *lib. 1. Polit. c. 6.* adducere, qui rem multum illuſtrare poterit. *Primum quidem ſimpliciter definitum magnitudine & pondere, poſtremo autem nota impreſſa ut liberet ipſos cura menſurandi. Nota enim poſita eſt quantitatis indicium.* Hoc obſervato, non eſt obſcurum pretium ſeu quantitatem, quam character exprimit, conſtituere nummi eſſentiam. Quia autem hoc pretium nummus non habet vi naturali materiæ & ſubſtantiæ ſuæ, neceſſe eſt, ut illud eidem à S. Majeſtate pro utilitate reip. imponatur. Ad hæc principia ſi quis leges Imperii velit examinare, ille ultro fatebitur, quam prudentiſſimè ſe noſtros Proceres in juſtis nummorum precijs determinandis geſſiſſe Keyſers *Ferdinandi* Nwe Müntzordnung *Anno 1559.* R. A. zu Speyer. *Anno 1570.*

XXVIII.

Pertractatis ijs quæ intra civilem ſocietatem terminantur, jam ad ea quoque accedimus quæ extra illam finitimos vel exteros reſpiciunt. Inter ea primum locum obtinet jus belli gerendi. Quod licet inter ſumma Majeſtatis regalia referatur Joh. Bodin. *lib. 1. de Rep. cap. 10.* Anton. Coler. *de Iure Imperii Germ. ſect. 28.* tamen Imperator abſque Ordinum, conſenſu circa illud nihil diſponere

nere poteſt. Elucet hoc ex Imperij Conſtitutionibus, in quibus expreſſe hac in parte Imperatoris poteſtas limitatur Handhabung des Friedens zu Wormbs *Anno 1495. Tit.* Die Königliche Majeſtät ſol keinen Krieg anfahen. Et *Inſtr. Pac. d. Artic. 8. §. Gaudeant.* Vid. Limn. *in Annot. ad Capit. Caroli V. p. 184. 185.* ubi ab antiquisſimis temporibus hoc fuiſſe demonſtrat. Quando igitur Ordines à Cæſare ad bellum decernendum inſtigantur, potiſſimum provident, an reip. neceſſitas exigat, ut arma arripiantur: quo ſatis perſpecto communi ſuffragio Imperatoris voto reſpondent R. A. zu Regenſpurg *Anno 1527* §. darauff alſo. R. A. zu Regenſpurg *Anno 1532. §.* Es haben uns *& ſeq.* R. A. zu Speyer *Anno 1542. §.* Und dieweil nun dieſer anſchlag/ *ibi,* nothwendig und Chriſtlich vorgenommen. Poſtquam de cauſæ juſtitia Ordines certiores facti ſunt, ſtatim de nervo & apparatu belli gerendi ſunt ſoliciti. Militares enim expenſæ & hoſtium incurſiones multâ egent diligentiâ & non poſſunt citra pecunias hæc agi, fatente Juſtiniano *in Novell. 8. cap. 10. §. 2.* Igitur ſummoperè laborant, qua ratione tantum pecuniæ & commeatus à ſingulis poſſit in unum conferri, quod bello alendo ſufficiat R. A. zu Auſpurg *Anno 1548. §.* Ferner haben R. A. zu Regenſpurg. *Anno 1557. §.* So haben R. A. zu Regenſpurg *Anno 1641. §.* Anreichend die auffrichtung gewiſſer *Magazin.* Nec in hoc acquieſcunt, ſed præterea dant operam, ut milite pedeſtri vel equeſtri aut utroq; à Statibus ratione bonorum quæ posſident Imperio ſuccurratur. Quemadmodum ſuperioris anni experientia edocuit, cum pro libertate & finibus tuendis bellum contra Turcam ſuſciperetur. Cum etiam militaris ſine Duce turba ſit corpus ſine ſpiritu, ut vere dicit Perdiccas apud Curtium *lib. 10.* Imperator & Ordines in hoc maxime ſunt occupati, ut Duces ſummâ

prudentia, nec minori rei militaris peritiâ & auctoritate inſtructi exercitui præficiantur. R.A. zu Regenſpurg *Anno 1557.* §. Alsdann ferner R.A. zu Regenſpurg *Anno 1541.* §. Und dieweil und R.A. zu Augſpurg *Anno 1500. Tit.* Des Reichshauptmann betreffend.

XXIX.

Jus belli ſtatim excipit poteſtas pacem pangendi, Finis enim belli pax eſt ut habet Ariſtoteles *7. Polit. cap. 15.* ac propterea bellum geritur, ut in pace iterum degatur Ariſtot. *X. Ethic. cap. 7.* Hugo Grot. *de I. B. & Pac. cap. 1. lib. 1.* Quemadmodum autem jus belli inter Imperatorem & Ordines eſt diviſum, ita etiam pax non aliter eſt decernenda quam prævio Comitiali liberoque omnium Imperii Statuum ſuffragio & conſenſu R.A. zu Trier und Cölln *Anno 1512.* §. Item ob uns. *Inſtr. Pac. d. Art.* Quando itaque Cæſar Ordinum conſilio & operâ in hoc negotio utitur, cumprimis deliberari ſolet, an primo pax ſit ſancienda & deinde quibus conditionibus ineunda. Illud in Conventibus Imperii accuratè perpendi ex prooemio R A. zu Regenſpurg *Anno 1641.* quodammodo cognoſcimus: hoc non minori ſolertia tractari, colligi poteſt ex eodem R. A. zu Regenſpurg *Anno 1641.* §. Nach dem aber. Non incommode huc quoque refertur cuſtodia regionis; nam pacis tempore reſpublica bene conſtituta ad bellum ſuſcipiendum parata eſſe debet. Nec permittendum eſt, ut milites compreſſis, quod ajunt, manibus ſedeant; nihil enim agendo male agere diſcunt, militareſque ſeditiones plerumque ex otio abundantia & ſolitorum munerum intermiſſione oriri ſolent. Chriſt. Forſtner. *ad Tacit. lib. 1. Ann. p. 87.* Quia vero regionis cuſtodia tum in novis munimentis exſtruendis, tum in veteribus firmandis, tum in milite præſidiario alendo conſiſtit, facile patet, in Comitijs

tijs hæc membra præcipuè in diſceptationem vocari, uti conſtat ex *Inſtr. Pac. Artic. 8 §. Gaudeant.*

XXX.

Jam nos ordo ducit ad importanda & exportanda, ſeu commercia quæ cum exteris inſtituuntur; quæ tanti fecit Ariſtoteles, ut inter præcipua publicarum deliberationum objecta collocaverit. Verba ejus ita habent: *Ad annonam quod attinet, quanta illius copia & cujus generis civitati ſufficiat intelligendum: & quæ illic naſcantur, quæq; aliunde importentur, quarumq; rerum aut exportatione egeant aut invectione, ut cum illis populis pacta conventioneſque fiant.* Hæc ſi attendimus fit manifeſtum, quonam is reſpicere debeat, qui de his deliberationes inſtituere velit. Certe naturâ ita comparatum eſſe cernimus, ut ubique terrarum non earundem rerum copia haberi queat. Sed huic regioni illa ſæpe deeſſe, quæ alibi affatim reperiuntur. Etenim

Hic ſegetes, illic veniunt felicius uvæ,
Arborei fœtus alibi atq; injuſſa vireſcunt
Gramina —

Ut canit Virgilius *lib. 1. Georg. & plerumq; quod alteri ſupereſt alteri deeſt* uti ait JCtus Paulus *in l. 1. pr. ff. de Contrah. Emt.* Qua de cauſa S. Majeſtas curare debet, ut illa quibus reſp. abundat exportentur, ea vero, quorum inopiam patitur vicisſim invehantur. In his vero commerciis cumprimis reip. ſaluti parendum eſſe, nemo non prudens ſuaſerit. Ideoque S. Majeſtas optime ſuæ reip. conſulit ſi inter ea quæ ad vitam commode tranſigendam & luxurioſam faciunt, nec non inter ſufficientia & ſuperflua accuratum faciat diſcrimen. An autem hæc omnia à Cæſare aut Ordinibus in conſultationibus Imperii obſerventur, ego haut dixerim. Interim quod nonnulla Co-

ſmit ia

mitia ſaluberrimis deliberationibus ad hoc negotium attinentibus non caruerint, ipſæ Imperii conſtitutiones ſatis oſtendunt. Policey Ordnung zu Franckfurt *Anno 1577. Tit. 21. Tit. 22.* R. A. zu Augſpurg *Anno 1551.* §. So haben wir uns auch. R. A. zu Regenſpurg. *Anno 1594.* §. Dieweil auch durch.

XXXI.

Quoniam inter res quæ cum exteris intercedunt, fœdera collocavimus, jam videbimus an illa quoque Comitialis ſint deliberationis objectum. Si ad priſtini temporis memoriam oculos reflectimus, apparet, Imperatores ad fœdera cum exteris pangenda ſemper Ordinum aſſenſum in plenis Comitijs requiſiviſſe. Handhabung des Friedens Rechtens und der Ordnung zu Wormbs *Anno 1494. Tit.* Die Königliche Majeſtät. Quamvis autem hæc conſtitutio ſub Maximiliano I. in generali Ordinum conventu fuerit promulgata, tamen illâ neglectâ ipſemet Imperator inconſultis Statibus fœdus cum Pontifice Romano & Regibus Franciæ & Arragoniæ contra Venatos iniit Hulder. Mutius *l. 30. Chron. Germ. apud Piſtor. Tom. 2. German. Scriptor. p. 314.* Quod cum Ordines Imperij & cumprimis Electores male haberet, placuit illis Carolum V. admonere, ne ulla fœdera abſque eorum conſenſu cum exteris iniret uti hoc licet colligere ex *Capit. Caroli V. Artic. 7.* Hoc ipſo cum Electorum poteſtatem multum creſcere, ſuam vero decreſcere, reliqui Status & Ordines animadverterent, Anno 1648. Oſnabrugis hanc majeſtatis partem ſibi quoque communicari poſtularunt, Neque plane nihil egerunt; ſed eo res rediit, ut expreſſa lege fuerit ſancitum, ne ulla fœdera impoſterum abſque Comiciali liberoque omnium Ordinum ſuffragio & conſenſu ſancirentur. *Inſtr. Pac. Artic. 8. §. Gaudeat.* Hinc etiam in *Capit. Ferdinandi IV.* ita legimus, ibi: Keine verbündnis

bündnis oder einigung mit frembden *nationen*, auch ſonſten im Reich machen / wir haben den zuvorhero der Churfürſten Fürſten und Stände bewilligung hierzu erlanget. *Artic. VII.* Idem etiam in *Capitul. Leopoldi I. Artic. X.* habetur.

XXXII.

Hæc ſunt illa quæ ad Senatum pertinent. Sequuntur jam reliquæ duæ Reip. partes, Magiſtratus & Iudicia. Inter Magiſtratus autem noſtri Imperii procul dubio primum locum ſibi vendicant Vicarij Imperij, quorum alter, nempe Comes Palatinus in partibus Rheni & Sveviæ & ijs terris, quæ jure utuntur Franconico, ratione Principatus ſeu Comitatus Palatini; alter Dux Saxoniæ in ijs locis ubi Saxonica jura vigent Imperatoris vices ſuſtinet. Secundum locum obtinent Archi Cancellarij Imperii, ſuntque tres Electores Eccleſiaſtici, qui dignitatem hanc per electionem Capituli accipiunt. De horum origine & cauſa præclara habet Lehman. *lib. 2. Chron. Spir. cap. 7. p. 69.* Haut diſſimilis ratio eſt Electorum ſecularium: qui nec ab Imperatore nec ab Imperio conſtituuntur, ſed hæreditario jure dignitatem ſuam accipiunt. Vid. Ampliſſimi Dn. Præſid. *diſſ. de Septemv. ſeu Elector. Imp. Germ th 34.* Tertiò ab his ſunt loco Electorum Vicarij ſeu Sub Officiarij, ſuntque hodie Comes de Hohenzollrn, Vice Camerarius, Vice Pincerna de Limburg, Subdapifer de Walenburg & Vice Mareſchallus de Papenheim *Aur. Bull. Artic. 4. & 27.* Cumque Palatinus Rheni inſtitutum octavum Electoratum cum officio Archi Theſaurarij exerceat, Sub-Vicariatus dignitatem familiæ Comitum de Synzendorff conceſſit, exque ijs Anno 1653. conſenſu Imp. & Electorum de officio inveſtivit fratres Georgium Ludovicum Cameræ Imperialis Aulicæ Præſidem, & Joh. Joachimum

Conſiliarium Imperij aulicum, de Synzendorff. Dittrich ad *Art. 27. A. B p. 313.* Deinde ſe offerunt Gubernatores Circulorum die Krais Oberſten/ de quorum officio in Comitijs ſæpius actum eſſe novimus R. A. zu Augſpurg *Anno 1555* §. Und auff dem fall. R. A. zu Regenſpurg/ *anno 1654.* §. Und wann der Krais Oberſte. R. A. zu Auſpurg/ *anno 1582.* §. Und zu noch mehrer. R. A. zu Franckfurt/ *anno 1596.* §. Demnach und damit dann. His ſuccedunt illi qui tempore belli duces declarantur. quod non à ſolo Imperatore, ſed communi omnium Ordinum ſuffragio fieri ſolet. R. A. zu Auſpurg/ *anno 1560. Tit.* des Reichs Hauptman betreffend. Reuterbeſtallung zu Speyer/ *anno 1570* §. Item der Oberſte.

XXXIII.

Judiciorum in noſtra rep. non eadem ſemper fuit ratio. Olim temporibus Regum Francorum judicijs præfuerunt partim concilium omnium Ordinum, partim Rex ipſe, partim a Regibus conſtituti varij Duces & Graviones ſeu Comites cum Scabinis aſſeſſoribus, partim Epiſcopi, partim denique Legati ſeu, uti illa tempeſtate vocabantur, Miſſi regij. In ipſo Regio palatio fuere cauſæ judicatæ partim per ipſum Regem partim per Comitem Palatij: ad hunc deferebantur lites, quæ vel alibi non decidi potuerunt per provocationem partium, vel quæ circa ipſum Palatium Regium aut in aula naſcebantur. Res vero majoris momenti arbitrio Comitis Palatij erant exemtæ. Nam Regum cauſæ pertinentes ad reip. adminiſtrationem agitabantur in publicis Regni Comitijs; Principum vero controverſiæ in Parium Principum concilio coram Rege aut Cæſare dijudicabantur. Vid. Ampliſſimi Dn. Præſidis *Diſſert. de Judicijs Regn. Germ.* ubi omnes mutationes quæ circa rationem judiciorum contigerunt accurate perſequitur.

XXXIV.

XXXIV.

Hodie in noſtra Republica ſunt duo ſuprema tribunalia: alterum vocatur Cameræ judicium das Käyſerliche Cammergerichte/ alterum vocatur Conſilium Aulico-Imperatorium der Reichs Hoffraht. Illud a Maximiliano I Imperatore omnium Statuum conſilio Anno 1495 inſtitutum, ut eſſet ſupremum juſtitiæ domicilium, ſingulare Imperij civium perfugium, atque adeo extremum juris aſylum, das Oberſte und letzte Gericht R. A. zu Außpurg/ *anno 1530* §. Dieweil nun Unſer. Vt autem conſtet quomodo de hoc judicio in Imperij Comitijs deliberetur, ad hæc tria capita erit reſpiciendum: 1 ad perſonas judicantes, 2 res quæ veniunt in conſultationem & perſonas judicio ſubjectas, 3 ad modum procedendi. In hoc multum operæ à Cæſare & Imperij Statibus collocari, teſtatur Ordin. Cam. paſſim: iſtud non minori diligentia tractari, apparet ex *Ord. Camer. Tit. 27.* Weiter ordnen ſetzen und wollen wir/ daß alle und jede Perſonen und Sachen die der Käyſerlichen *Iurisdiction* ohne mittel unterworffen/ und durch ſondere Außträg dieſer Ordnung oder anderer Privilegien/ Freyheiten/ gewilführte und rechtmeſſige gewonheiten/ nicht außgenommen ſind/ an dem Käyſerl. Cammergerichte fürgenommen und gerechtfertiget werden ſollen. Hanc propoſitionem fusè explicat Limn. *Tom. 3 Iur. public. l. 9. cap. 2. n. 112. & ſeq* Ad illud denique ſummam diligentiam Proceres noſtros conferre liquet ex *Ord. Cam. part. 1. Tit. 3.* Cammergerichts Ordnung zu Außpurg/ *anno 1500. tit.* Und Erſtlich des *Articuls* halber. Cammergerichts Ordnung zu Coſtens/ *anno 1507 in pr. Inſtr. Pac. Artic. V* §. *Præterea.* Judicium Aulicum originem ducit ab eo tempore quo Imperatores Iudices Aulicos Hoffrichters conſtituerunt: qua de re vide Conſtitutionem Fri-

derici II anno 1236 promulgatam apud Goldaſtum *cap.* [illegible] ut & Rudolphi I apud Lehmann. *lib. I Chron. Spirenſ. cap.* [illegible] *p. 630.* Hoc judicium cum ſummo ſit per Germaniam loco, nullaque fortaſſis parte minus Camera Spirenſi, nemini non apparet, in illud multum curæ cogitationisque in Imperij conventibus derivari. Declarant hoc literæ Statuum in Comitijs Ratisbonenſibus anno 1641 Imperatori exhibitæ, in quibus diligenti reformatione judicium Aulicum indigere, non dubitarunt aſſerere. Limn. *Tom. 4. Iur. publ. in Addit. ad lib. 9 cap. 4.* Vid. *Inſtr. Pac. Art. V. §. 20.*

XXXV.

Cum anno 1648 Osnabrugis divina gratia bellum civile acerbiſſimum reſtingueretur, *Artic. IIX* ita cautum fuit: *Habeantur Comitia intra ſex menſes à dato ratificatæ pacis die. Poſtea vero, quoties vel publica utilitas aut neceſſitas poſtulaverit. In proximis vero emendentur imprimis anteriorum conventuum defectus: ac tum quoque de Electione Romanorum Regum certa conſtantique Cæſarea Capitulatione concipienda: de modo & ordine in declarando uno & altero ſtatu in bannum Imperii præter eum qui alias in Conſtitutionibus Imperii deſcriptus eſt, tenendo: redintegrandis circulis: renovanda matricula: reducendis Statibus exemtis: moderatione & remiſſione Imperii collectarum: Reformatione Politiæ & juſtitiæ, taxæ ſportularum in judicio Camerali: Ordinariis Deputatis ad modum & utilitatem Reip. rite formandis: legitimo munere Directorum in Imperij collegiis & ſimilibus negotiis, quæ hic expediri nequiverant, ex communi Statuum conſenſu agatur & ſtatuatur.* Et paulo poſt: *De indaganda aliqua ratione & modo &c.* hæc quomodo in proximis Comitijs fuerint pertractata fusè explicat *Auctor* der Grundfeſte des Heil. Römiſchen Reichs *part.* [illegible]

Licet

Licet vero Status Imperii multa indeciſa reliquerint, tamen illa omnia Comitiorum objectum conſtituere non eſt quod dubitemus. Verum de ijs quæ ad materialem cauſam attinent fortaſſe plus ſatis.

XXXVI.

Accedimus itaque ad cauſam formalem Comitiorum quæ in modo deliberandi conſiſtit. Illorum vero quæ ad modum pertinent alia magis ſunt eſſentialia, alia quaſi accidentalia, quæ ad Comitia in quantum ſunt talia non pertinent: ſolent tamen comitari. Antequam autem illa explicemus, nonnulla de tempore & loco Comitiorum erunt præmittenda. Tempus quod attinet: olim in Imperio noſtro Comitia generalia quotannis fuere celebrata. Memoratu digna ſunt hæc de re verba Hincmari Archiepiſcopi Remenſis hominis ut dignitate ſummi ita rerum Regni Francici ſuo ævo peritiſſimi. Habentur autem illa *Epiſt.14.c.29.p.211: Conſuetudo,* ait, *tum temporis talis erat, ut non ſæpius ſed bis in anno placita duo tenerentur. Unum quando ordinabatur ſtatus totius Regni ad anni vertentis ſpatium; quod ordinatum nullus eventus rerum niſi ſumma neceſſitas quæ ſimiliter toti Regno incumbebat, mutabatur. Et cap.30. Cæterum autem propter dona generaliter danda aliud placitum cum ſenioribus tantum & præcipuis conſiliariis habebatur, in quo jam futuri anni ſtatus tractari incipiebatur, ſi forte talia aliqua ſe præmonſtrabant, pro quibus neceſſe erat præmeditando ordinare.* Si quæ interea in republica emergebant quæ omnium Ordinum conſilio erant expedienda, nec moram patiebantur extra Ordinem Comitia indicebantur, uti hoc videre eſt auff dem Königlichem Landtfriede zu Wormbs *anno 1495. tit.* Von der überfahrer des friedens enthaltung. Quia vero hujusmodi negotiorum numerus in dies ſingulos creſcebat

 & con-

& conventus anni ingentem vim pecuniæ abſumebant, horum loco Conventus Regimenti inſtitutus eſt. Regimento vero poſt exſpirante Anno 1512 de novo Comitia introducta ſunt R. A. zu Trier und Cölln *anno 1512.* §. Item haben wir und die Stände. donec reſtituto à Carolo V Regimento iterum tollerentur, Ordnung des Landfriedes zu Wormbs/ *anno 1521 tit.* Von des Regiments macht wider die Friedbrecher. Nihilominus ubi de rebus magni momenti agendum erat, extra ordinem Status convocari in more manſit. Quod tamen ne juſto ſæpius fieret, inſequentium Imperatorum Capitulationibus fuit præcautum. Hac proviſione an opus fuerit valde dubito. Siquidem experientia docuit, ſumma reip. neceſſitate cogente, hoc imprimis ſeculo, Ordinum convocationem ſæpe fuiſſe neglectam. Vid. Hippol. à Lapide *Diſſert. de Ratione Status part. 2. cap. 3.*

XXXVII.

Hæc res fortaſſe cauſam dedit legis Osnabrugis promulgatæ, quâ cautum fuit, ut toties Ordines convenirent, quoties id publica utilitas aut neceſſitas poſtulaverit. *Artic. 8. §. Gaudeant.* Quamvis autem hâc conſtitutione majorem Comitiorum frequentiam introducere Status Imperij intenderint, tamen reip. ſaluti per illam non videtur omni ex parte ſatisfactum eſſe. Fieri enim facile poteſt, ut, quando Comitia celebranda ſunt, hæc vel illa pars prætendat, nullam utilitatem aut neceſſitatem adeſſe quæ deliberationis publicæ inſtitutionem ſuadeat. Quod ſane permovit Deputatorum legatos, cum ante paucos annos Francofurti ad Mœnum Capitulatio Leopoldi I conficeretur, ut hoc monitum Electorum collegio exhibuerint. Daß der alle künfftige Römiſche Käyſer zum wenigſten alle 6 Jahr/ und ſonſten

ſtenſo offt es die nothdurfft ſicherheit und ruheſtandt des Reichs erfodert mit wiſſen und willen derer Churfürſten einen allgemeinen Reichstag ohne auffſchub und verlengerung ausſchreiben und halten ſolle. Exſtat apud *Auctorem* der Grundfeſte *part. 1. cap. 3.* Facit huc etiam particula aliqua des Crays-tags Abſchieds zu Lüneburg, *anno 1652. 7. Novembr.* quam refert Limnæus *Tomo Vto Iuris public. in Addit. ad libr. 9. cap. 1. n. 29.*

XXXIIX.

Quoniam de loco habendorum Comitiorum pauca tradere conſilium eſt, primum veniat in mediũ antiqua ratio. Notandum autem eſt quod priſci Imperatores Roncaliis (qui eſt locus amœniſſimus ad Padum ſitus) ſub dio latiſſimis in campis curiam regni Italici habuerint, uti hoc liquet ex aliquot conſtitutionibus noſtri Codicis quæ in illis ſunt promulgatæ *Auth Habita C ne filius pro parte*, ex *Conſtitutione Lotharii quæ extat 2. Feud 52* Moris quoque fuit in urbibus, tales conventus inſtituti, ita Conſtantino III placuit Arelatum Goldaſt. *Tom 3 Conſt. Imp. p. 1.* Carolo Magno Moguntia, Friderico III Francofurtum Lehm. *lib. 5. Chron. Spir c. 78. p. 582.* Hodie in *A. B. Art. 28.* cautem extat, ut is qui in Regem Romanorum electus eſt, primam ſuam Regalem curiam Norimbergæ habeat. Quia vero Carolus hujus ſanctionis auctor illam exceptionem, niſi legitimum impedimentum obſtiterit, admittit, Imperatores contra illam legem non peccant, qui alibi quàm Norimbergæ primitus Imperialem curiam erigunt. Etenim aſſerendum omnino eſt, juſtas rationes impediviſſe, quo minus ſcripta lex obſervari potuerit. Et vero ipſe Carolus V cur Norimbergæ prima non celebraverit Comitia, non rejiciendam cauſam dat, Dieweil er der ſterblichen Lufft halber den Reichs-

tag

1 3 zu Nürnberg nicht habe halten wollen/ habe er ſolchen gen Wormbs angeſetzet/ R. A. zu Wormbs *in pr.* Non leviores facti ſui rationes reddunt Maximilianus Imp R. A. zu Augſpurg/*anno 1566.* §. Wiewol dann letzlich nach. Matthias Imp. R. A. zu Regenſpurg / *anno 1613.* §. Wiewol dann/ & Ferdinandus III. R. A zu Regenſpurg/ *anno 1641.* §. Damit wir. Extra hunc caſum, Imperator quorſum velit Status convocare poteſt, modo locus intra limites Germaniæ ſitus ſit, uti hoc Carolo V præſcriptum legimus in ejus *Capitular. Artic. 12.* Hujus rei ratio facile dari poteſt, ſi modo perpendimus majores ſumtus requirere itinera ad externa loca quam ad propinqua in Imperio, nec eſſe ex re Ordinum ut à ditionibus ſuis longius ſecedant.

XXXIX.

Præter hæc illud quoque diſquiſitionem meretur, an electio loci ab Imperatoris arbitrio dependeat, an ab Electorum, an ab utrorumque? Si ea quæ jam dicta ſunt recolimus, cogimur pronunciare, Imperatorem ſimpliciter quidem hic abſolutum non eſſe, ſed adſtringi nominare locum vel ſecundum legem vel ſecundum commoditatem Imperii, Quod lege ipſius poteſtas limitetur, videre eſt ex *A. B. Artic. 28.* ubi prima Comitia Norimbergæ celebrare jubetur. Quod commoditatem Imperii non minus attendere debeat, docet, R. A. zu Wormbs/ *anno 1521.* §. Und ſol obgemeldt. Vid Limn. *in Not. ad capit. Carol. V Artic. 12. p. 195.* Hodie poſtquam capitulatio Leopoldi I legibus Imperii acceſſit, extra controverſiam eſt, Imperatorem neq; locum ubi Comitia haberi debeant neque tempus ſolum determinare poſſe. Ita enim verba Capitulationis habent *Artic 17.* Und ſonderlich keinen Reichstag auſſerhalb des Reichs teutſcher nation auch ehe und bevor wir darzu umb der ſieben

Chur=

Churfürſten conſens und verwilligung durch ſonderbahre ſchickung angehalten / und uns mit denſelben ſo wol der zeit als mahlſtat verglichen / oder ſie von ſelbſten des Reichs anliegen halber uns darumb unterthänig angelanget und erinnert / vornehmen oder ausſchreiben.

XL.

Præmiſsâ illâ tractatione proximum fuerit ipſam Comitiorum formam penitius conſiderare. Primum igitur Imperator habito Electorum conſilio literis ad ſingulos Ordines miſſis edicit, quis dies & locus Comitijs futurus ſit. Literis illis Cæſaris redditis Principum & Statuum officium eſt, comparitione ſua Imperatori obſequium, laboranti patriæ auxilium, ſuppreſſis vero conſilium exhibere. Ubi ſtatim poteſt quæri, utrum ſit conducibilius ſi Principes ipſi adſint, an ſi eorum Legati compareant. Quamvis multi perſonalem comparitionem improbare non vereantur, tamen illa longe melius reipubl. conſuli nullus dubito. Hac enim ratione, non tantum ſumma deliberationibus auctoritas conciliatur, ſed etiam negotia felicius expediuntur. Contra ſi Legatis vices illi ſuas demandent, ſæpe videas in conſultando lentius procedi, imprimis ſi quæſtiones novæ veniunt decidendæ, nuncijque abſolutis mandatis non ſunt inſtructi. Tum enim animis ſummopere tardantur, metuuntque ne quicquam approbent quod à Dominorum voluntate abhorreat. Reinkingk. *de Regim. ſecul. & Eccleſ lib 1. Claſſ. V. c. 8. n 41* Olim in Regno Francorum ipſi Principes advénere, nec ulli licuit abſque juſta & urgenti cauſa legatum ſubſtituere unde factum eſt ut non plures quam duo vel tres legati Comitijs interfuerint. Lehm. *lib 2. Chron. Spir. c. 37.* Verum ab hoc laudabili more ſequentibus temporibus non cum exiguo reip. detrimento fuit receſſum. Hodieque

dieque cuilibet Statuum integrum eſt velitne perſonaliter accedere, an alium vice ſua ablegare. Lamp. *d. tr. part. 3. c. 8. n. 3.* Quin à temporibus Maximiliani Imperatoris, imo jam ante, Ordines hanc poteſtatẽ ſibi ſumſere, ut neq; ipſi comparuerint nec Legatos miſerint. Quo caſu tamen ea quæ in Comitijs decreta ſunt non aliter obſervare tenentur, ac ſi ipſi præſentes fuiſſent, uti liquet ex R. A. zu Trier und Cölln. *Anno 1512. §.* Es ſollen auch. & ex clauſulis quæ literis Cæſareis quibus ad Comitia vocantur Status annecti ſolent. Talis clauſula extat apud Arum. *d. tr. c. 5. n. 41.* Quando autem extremum reip. fatum exigit, ut ipſi Ordines præſentes ſint, nihil impedit, quo minus Imperator illos ad perſonalem comparitionem ſerio adhortetur. Ita Ferdinandus Rex Romanorum Anno 1555. tum per literas tùm miſſis internuncijs Principes hortatus eſt, ut ipſi ad Comitia venirent, nec rem per Legatos agerent; ſic enim cauſæ magnitudinem poſtulare. Sleid. *de Statu religion. l. 25. p. 706.* Idem confirmare videntur R. A. zu Wormbs *Anno 1545. §.* Und ſeind. R. A. zu Augſpurg. *Anno 1540. §.* Dieweil wir. Si tamen prægnans & juſta cauſa præſentiam & comparitionem perſonalem impediverit, licitè etiam in extrema reip. neceſſitate poterunt emanere.

XLI.

Quando jam Status vel eorum Legati locum Comitiorum acceſſerunt nihil prius habere debent, quàm ut prævia mandatorum oblatione ſibi aditum ad Imperatoriam Majeſtatem concedi petant. Cui voto ſi annuitur, ad palatium Cæſareum ſe conferunt, & obſervatis conſuetis ſolennitatibus Imperatori pro benevolâ ad Comitia vocatione gratias agunt, fidemque & mutuum auxilium in futuris deliberationibus promittunt. Legati vero cumprimis tenentur Dominorum ſuorum abſentiæ rationes

nes reddere. R. A. zu Trier und Cölln *Anno 1612. §.* Es ſollen auch die Churfürſten. Quod ſi factum eſt, Mareſchallum Imperij Comitem de Papenheim de adventu ſuo certiorem facere debent, quo id quod ſui eſt officij commode præſtare queat. Incumbit autem illi, ut hoſpitia deſignet ac nomina adſcribat, rei annonariæ curam habeat, & denique nocturnus vigilum excubias indaget. Uti tradit Sixtus Sommer quondem Vicemareſchalli de Papenheim ſubſtitutus in ſingulari ſcripto de officio Vicemareſchalli quod integrum Carpzov. inſeruit operi *de Leg. Reg. Germ. c.10. ſect. 6. num. 28.* Adde Rumel. *ad Aur. Bull. part. 2. Diſſ. 3. th. 14.* Denique illis incumbit, ut nomina ſua apud Cancellariam Electoris Moguntini profiteantur, eidemque mandata ſua ſeu literas fidei, quas vulgo Credentias vocant, exhibeant Reinkingk. *de Reg. ſec. & Eccleſ. l.1. Claſſ. V. c. 8. num. 52.* Et quamvis Auctor des berichts wie es auff Reichsverſambl. gehalt. exiſtimet, quod civitatum deputati ab exhibitione mandati ſint immunes, aliud tamen uſu obſervari docet Philipp. Knipſchild. *Tr. de jurib. & privil. civ. Imper. lib 2. c. 2. num 126.* quod etiam convenit cum R. A. zu Wormbs *Anno 1545. §.* Dem allen nach. R. A. zu Regenſpurg *Anno 1546. §.* Dieweil wir aber.

XLII.

Atq; hactenus de Statuum adventu. Proximum jam erit ut de propoſitione & conſultatione agamus. Jus proponẽdi ſolus Cæſar habet, nec cum reliquis Statibus idipſum communicat. Quamvis autem in literis evocatorijs certus dies denominetur quo conſultationum initium fieri debeat, tamen experientia docet, tantas hic moras necti, ut Status Imperij vitandorum ſumtuum cauſa fuerint permoti ſerius comparere. In hoc cum noſtram rempubl. Proceres Imperij valde laborare viderint, nuperrimè conſultarunt

F 2

runt qua ratione certum idque breve temporis ſpatium inveniri poſſit intra quod deliberationum capita Ordinibus proponerentur. Cum Anno 1654. à Ferdinando III glorioſiſſimæ memoriæ Imperatore Status Imperij Ratisbonam vocarentur, integrum trimeſtre fere præteriit antequam propoſitio fuit aperta; hujus rei cauſa quodammodo colligi poteſt ex R. A. *Anno 1654.* §. Nach dem ſich aber. Sed luculentius apparet ex Auctore der Grundfeſte *part. 1. cap. 1.* qui ex actis illorum Comitiorum veram rationem diligenter indagavit. Cum vero Cæſareæ Majeſtati materiam Comitiorum exponere placet, ſolet Vicemareſchallo injungi, ut Statibus Imperij & abſentium Legatis horam audiendæ propoſitioni deſtinatam denunciet. Quod ſi ab eo præſtitum eſt, condicto tempore in palatio Imperatoris omnes comparent. Et cum nihil magis Chriſtianos deceat, quam ut omnia cum invocatione Spiritus S incipiant, monente Apoſt. Paulo *ad Coloſſ. 3. verſ. 17.* ſub initium quoque deliberationum tam arduarum Status omnes qui præſentes ſunt unà cum abſentium Legatis Cæſarem in templum comitantur, ibique pro felici conſiliorum augurio preces ad Deum fundunt. Peractis ſacris Imperator ſolenni pompa cum Electoribus Principibus & Ordinibus in curiam pergit, tumque Cæſar aut ejus Commiſſarius in locum eminentiorem concedit, Electores paulò depreſſiori circumſident. Deinde alia ſubſellia uno gradu Electorum inferiora conſpiciuntur, in quibus Principes eorumque Legati qui abſunt, ſeſſiones ſuas ſubintrant; Civitatum vero Imperialium Legati extra limites auguſtiſſimorum horum collegiorum peculiarem locum occupant. Ita refert Auctor der Grundfeſte *part. 2, cap. 2.*

XLIII. Sed

Sed quæ hic ſeſe lites offerunt! quam vehementi animorum contentione Principes de ſeſſionibus inter ſe digladiantur! Quantum ad Electores tam Eccleſiaſticos quam Politicos attinet, ſeſſuræ quæſtionem dudum finiit & determinavit *A. B. Art. 3. & 4.* Inter Principes vero diſceptandi nec finis nec modus. Negari quidem haut poteſt, illos laudem mereri qui non ambitu & ſuperbia de ordinis obſervatione contendunt; ſed illud dolendum, quod inter Principes Imperij hæ controverſiæ tum quam maxime agitentur, cum de reip. negotijs eſt conſultandum. Nam, uti habent verba R. A. zu Regenſpurg. *Anno 1603.* §. Der in dem *ibi.* Von wegen mißhelligkeit des *Seſſion*ſtreits wird je zuweilen deß Reichs gemeine obligen und vorfallende Nohtdurfft zuruck gehalten/ auch ungleiche *affection* dahero veruhrſachet. Eadem incommoda cum Maximilianus I jam ſuo ævo animadverteret, illas lites componendi cum Statibus Imperij rationem inire certam decrevit, uti apparet ex R. A. zu Augſpurg *Anno 1500. Tit.* Wie die irrungen der *Seſſion &c.* Sed nihil ſubſequentibus Comitijs niſi proteſtationes & reſervationes inſecutæ fuerunt; ſicuti demonſtrat Arum. *Tract. de Comit. cap. 7 num. 106. & ſeq.* Ut ſane metuendum ſit, has contentiones perpetuas fore; niſi ex veteri obſervantia poſſeſſioniſque actibus & uſu definiantur. Coler *de Iur. Imper. Germ. ſect. 67.* Interim recte faciunt ij Principes, qui in Comitijs ad tempus alijs cedunt, ſimulque proteſtatione jus ſuum conſervant, uti hoc videre eſt ex R. A. zu Augſpurg *Anno 1555.* §. Es ſollen auch R. A. zu Regenſpurg *Anno 1613.* §. Und ſoll. Hoc remedio in Comitijs Anno 1654. Ratisbonæ habitis compoſitæ ſunt lites familiæ Altenburgicæ & familiæ Vinarienſis, quæ à multis annis interceſſerunt, ſicuti memorat Auctor der

𝔊𝔯𝔲𝔫𝔡𝔣𝔢ſ𝔱𝔢 *part. 2. c. 1.* Meretur etiam conſuli *cap. 5.* ubi ordinem ſeſſionum tum temporis obſervatum diligenter exponit. Quo ordine in Comitijs qui hodie Ratisbonæ celebrantur Principum legati ſedeant, videre eſt ex Diarij Europæi *part. 10. p. 33.* De Jure proedriæ vide late diſſerentem Andream Knich *de Saxonic. non provoc. jure & privil.* verb. *Ducum Saxon. cap. 2.* & Carpzov. *de leg. Reg German. c. 10. ſect. 7.*

XLIV.

Quando jam in curiam ventum eſt, omneſque Ordines ſeſſiones ſuas tenent, Imperator per aliquem ex ordine Principum Statibus gratias agit pro obſequio præſtito & ſimul petit ut illa diligenter percipiant quæ mox propoſiturus ſit. Quo facto Secretarius aut alius cui hoc à Cæſare eſt demandatum materiam tractationis jam tum in ſcripturam redactam publice prælegit. Recitatâ propoſitione ipſemet Cæſar Status hortari ſolet, ut de propoſitis capitibus ſedulo deliberent. Quo peracto Electores, Principes, Ordines & Legati conſurgunt, & paululum collocuti, ut plurimum per Moguntinum vel ejus Cancellarium gratias agunt Cæſari pro cura & affectione paterna erga Imperium, ſimulque promittunt, ſe nihil in conſultando prætermiſſuros quod ad ſalutem & dignitatem Imperij pertinere viſum fuerit. Ut autem de rebus propoſitis rectius deliberare & ſententias ſuas in medium afferre poſſint, copiam recitatæ propoſitionis ſibi edi eâ quâ decet reverentiâ petunt. Quâ impetratâ, Imperator de throno ſurgit, eodemque quo ingreſſus eſt comitatu ad palatium ſuum revertitur. Tob. Paurmeiſter *Tr. de Jurisdictione. lib. 1. cap. 2.* Lehm. *lib. 7. Chron. Spir. c. 124.*

XLV.

His ita peractis, more receptum eſt ex Cancellaria Moguntı-

guntinenſi ViceMareſchallo de Papenheim ſchedulam mitti, in qua Ordinibus horam inſtituendis deliberationibus præſtitutam denunciare jubetur. Si Elector Saxoniæ ipſe præſens eſt, hæc ſchedula ipſi exhibetur, à quo deinceps eam ViceMareſchallus accipit. Ille ſi officio ſuo eſt perfunctus, Ordines ſtato tempore ad ferenda ſuffragia reverſi iterum in tres claſſes dividuntur. Lehm. *lib. 7. Chron. Spir. c. 124. p. 1014.* Lampad. *d. tr. p. 3. c. 8 §. 5.* Olim potientibus rerum Francis illi qui in Comitijs de Regni negotijs deliberabant, in duos Ordines diſpeſcebantur. Alij vocabantur Seniores alij Minores. Poteſt hoc perſpici ex ijs quæ ex Adelhardi propinqui Caroli Magni & Conſiliarij libello de ordine Palatij recitat Hincmar. *Epiſt. 14. cap. 24.* *In quo placito*, ait, *generalitas univerſorum Majorum tam Clericorum quam Laicorum conveniebat: Seniores propter conſilium ordinandum, Minores propter idem conſilium ſuſcipiendum, & interdum pariter tractandum, & non ex poteſtate ſed ex proprio mentis intellectu vel ſententia confirmandum.* Ex his ſimul fit, manifeſtum, hanc Ordinum in tres claſſes diviſionem illius ævi ſcriptoribus plane fuiſſe incognitam. Cuinam vero tempori hujus rei origo adſcribenda ſit difficile eſt pronunciatu. Videri quidem nonnemini poſſet ſtatim poſt Fridericum II Ordines ita dividi cœpiſſe, quod tum ad Officiales Imperij jus eligendi Cæſares pervenerit, docente Ampliſſ. Dn. Præſide in *Diſſert. de Elector.* Sed decreta Comitiorum poſt Fridericum II habitorum plane contrarium demonſtrant. Tantum enim abeſt ut in illis ſeorſim Electorum fiat mentio, ut potius reliquis Principibus annumerentur. Igitur tutius erit ſi Lehmanno adſtipulemur qui Anno 1489. imperante Friderico III Status Imperij in tres claſſes diſtinctos fuiſſe arbitratur *lib. 7. Chron. Spirenſ. c. 120.*

XLVI. In

XLVI.

In Collegio Electorum à temporibus Caroli IV illa ſedendi ratio obtinuit, quæ in A. B. *Artic. 3 & 4.* eſt præſcripta. Poſtquam autem in Inſtrumento Pacis *Artic. 4. §. Et primo*, octavus Elector fuit conſtitutus, hæc res nonnihil mutavit. Hodie igitur Moguntinus primum locum occupat, cujus dextro latere primâ vice ſedet Elector Trevirenſis, ſecundâ Elector Colonienſis. Deinde Elector Bavariæ & Elector Brandenburgenſis ſuccedunt. A ſiniſtro Moguntini latere poſt unum ex dictis Electoribus Eccleſiaſticis Elector Saxoniæ & Palatinus conſpiciuntur. Hoc ita ab Electorum collegio in Comitijs Ratisbonenſibus Anno 1653. fuit determinatum, uti liquet ex decreto quod refert Speidelius *in Speculo ſub lit. F. pag. 1049.* Eodem ordine Legati abſentium ſedere ſolent. Si vero unus vel plures Electores ſunt præſentes, cedunt illis remanentium Legati, etiamſi eorum Domini ſi adeſſent illos præcederent: uti apparet ex jam allegato decreto Comitiorum Ratisbonenſium. In votando is ordo obſervatur qui à Carolo IV in A. B. *Artic. 4.* eſt præſcriptus; ita ut Elector Moguntinus primo omnium à Trevirenſi votum requirat, deinde etiam à ſequentibus Electoribus: quod ſi factum eſt Elector Moguntinus à Saxone interrogatus reliquis ſuum quoque votum addit. Gerlac. Buxtorff. *ad A. B. th. 59.* Quod ſi contingat, ut ſemel votis omnium exploratis neque omnes nec quatuor minimum conſentiant, ſecundâ tertiâ & tot vicibus vota de novo exquiruntur, donec vel omnium vota conſpirent, quod hodie in puncto conceſſionis vel prorogationis vectigalium requiritur, vel majora rem decidant. Vid. Auctor. der Grundfeſte. *part. 2. c. 4.*

XLVII. Se-

XLVII.

Secundo loco eſt Senatus Principum, qui in duo, ut vocantur, ſcamna dividitur. Eccleſiaſticum die geiſtliche Banck / & temporale die weltliche Banck. Olim in Comitiis Regni Epiſcopi & Prælati à Principibus ſecularibus planè ſeparati erant, non minus quā hodie in provincialibus conventibus Prælati ab Equeſtri Ordine ſeparatam curiam habent. Lubet in majorem hujus rei lucem adſcribere verba Hincmari *Epiſt. 14. c. 35. Seniorum*, inquit, *ſuſceptacula ſic in duobus diviſa erant, ut primo omnes Epiſcopi, Abbates vel hujuſmodi honorificentiores Clerici, abſque ulla Laicorum commixtione congregarentur. Similiter Comites vel hujuſmodi Principes honorificabiliter à cætera multitudine primo mane ſegregarentur. Cum ſeparati à cæteris eſſent, in eorum manebat poteſtate, quando ſimul vel quando ſeparati reſiderent: prout eos cauſæ tractandæ qualitas docebat, ſive de ſpiritualibus, ſive de ſecularibus ſeu etiam commixtis.* Ex his colligi poteſt, Ordinem ſacrum à Principum claſſe idcirco fuiſſe diſtinctum, quod plerumque Epiſcopi de negotiis ſacris, Principes autem cum plebeis de profanis ſeorſim conſultarent, niſi gravitas cauſæ, ut conſilia communicarent, expoſtularet. Poſtquam autem omnem poteſtatem circa religionem Pontifex à Comitiis ad ſuam ditionem pertraxit, Epiſcopi quibus dignitates & opes Principum ſecularium fuerunt conceſſæ, ad Comitia Imperij non amplius ut Epiſcopi ſed ut Principes ſeculares ratione Ducatuum & Comitatuum vocati ſunt. Atque ſic unâ curiâ cum ſecularibus jungi cœperunt.

XLIIX.

Ad ſcamnum ſpirituale pertinent Archiduces Auſtriæ & Duces Burgundiæ, quibus ob aliquam præeminen-

tiam, licet ſint Principes ſeculares, locus in hoc ſcamno fuit conceſſus; Archiepiſcopi & Epiſcopi qui non ſunt Electores, Abbates, quos jam ætate Caroli Magni hujus juris participes fuiſſe ſolidè demonſtrat Ampliſſimus Dn. Præſes in *diſſertat. de Germ. Imp. Civibus th. 36.* & denique Magiſtri Ordinis Teutonici. Licet enim militia non ſacrum ſed profanum munus ſit, ideoque multi dubitent, an illi ad Laicos an ad Clericos referendi ſint, quoniam tamen hic ordo propterea inſtitutus eſt, ut non tàm pro patriæ ſalute quàm honore & incremento Eccleſiæ pugnet, quoniam etiam hi Equites inſtituta nonnullorum Ordinum religioſorum ſequuntur, Eccleſiaſticis magis accenſentur. Reink. *de Reg. ſecul. & Eccleſiaſt. lib. 3. claſſ. 1. cap. 3. n. 29. & ſeq.*

XLIX.

De Archiepiſcopis & Epiſcopis Auguſtanæ confesſioni addictis hic repetendum eſt quod ſupra *th. 14.* attigimus. Hi aliquamdiu à Comitijs Imperij planè fuerunt excluſi; ſæpius quidem proteſtati ſunt, ſed nihil effecerunt. Tandem per pacificationem Oſnabrugenſem res ita transacta eſt, ut non ſederent in ſcamno ſpirituali, ſed ſeorſim aliquod ſcamnum medio loco inter Eccleſiaſticum & ſeculare obtinerent. Cumque in Inſtrumento Pacis illi Archiepiſcopatus in Principatus ſeculares ſint commutati, ſi excipias Archiepiſcopatum Magdeburgenſem, qui tamen poſt Reverendiſſ. Adminiſtratorem Dn. Auguſtum Ducem Saxoniæ pro Ducatu habebitur. *Inſtr. Pac. Artic. 11. §. Similiter.* Epiſcopatum Lübecenſem & Epiſcopatum Oſnabrugenſem alternative, *Inſtr. Pac. Artic. 13.* hinc factum eſt ut poſſeſſores horum Archiepiſcopatuum & Epiſcopatuum jam ſedeant in ſcamno Principum ſecula-

cularium. In ſcamno autem intermedio ferunt ſuffragia Archiepiſcopus Magdeburgenſis, Epiſcopus Lubecenſis & in hodiernis Comitiis Epiſcopus Oſnabrugenſis, uti colligitur ex *Diar. Europ. part. 10. p. 33.* Ad ſcamnum ſeculare pertinent omnes Imperii Principes, Comites, & Barones.

L.

In hoc Senatu Vice-Mareſchallus vi officii ſui vota colligit. Illa autem valde ſunt inæqualia. Etenim Principes Eccleſiaſtici & ſeculares, Prælati dignitate ducali coruſcantes, & Magiſtri Ordinis Teutonici viritim ſuffragia ferunt: Prælati autem non adſcripti Principibus non viritim ſed curiatim ſententias dicunt hodieque duo ſcamna conſtituunt. Unum eſt Suevorum der Schwäbiſchen Abte/ alterum Rhenanorum der Rheiniſchen Abte. Olim quidem Prælatos duo ſcamna habuiſſe teſtatur Lehmannus *l. 7. Chron. Spirens. c. 120.* ſed illud ab uſu poſtea receſſit, licetque obſervare in multis Comitijs Prælatos unam duntaxat vocem dediſſe. Wehner. in *Obſerv. pract. verb.* Reichstag. Tandem vero in Comitiis Ratisbonenſibus de Anno 1641. iterum illis fuit conceſſum, ut impoſterum in Senatu Principum Eccleſiaſticorum duo ſuffragia habeant. Limn. *Tom. V. Iur. publ. in Addit. ad lib. 9. c. 1. n. 143.* Comitibus & Baronibus olim quidem duo tantum vota competierunt, ac in duas tribus die Wetterawiſche und Schwäbiſche Banck diviſi fuerunt, Iacob. Lampad. *d. l. §. 10.* Poſtea in Comitiis de Anno 1641. Comitibus Franconiæ peculiare votum fuit conceſſum, uti conſtat ex decreto Cæſareo quod recitat Limn. *Tom. V. Iur publ l. n. 143.* Quibus deinde in Comitiis de Anno 1654 acceſſit nova Comitum Weſtphaliæ & inferioris Saxoniæ curia; atque ita hodie quatuor

Comitum ſcamna numerantur: Svevicorum, Wetteravicorum, Francorum & Weſtphalorum, quæ alternatim vota ſua ad claſſem Principum ſecularium transferunt. Cur Weſtphaliæ & inferioris Saxoniæ Comites peculiare votum petierint, videre eſt ex Limn. *Tom. V. Jur. publ. d. l. & cap. n. 143.*

LI.

Hujus claſſis directorium olim ſolus Archiepiſcopus Salisburgenſis tenuit: poſtquam autem inter Archiepiſcopum Magdeburgenſem & Salisburgenſem, inter hunc item & Archiduces Auſtriæ lites de præcedentia ortæ ſunt, tempore Caroli V inter Archiduces Auſtriæ & Salisburgenſem alternatio obtinuit, quæ adhuc uſque durat. Lehm. *lib. 7. Chron. Spir. cap. 124.* Si igitur Auſtriacus uno die primam ſeſſionem, Salisburgenſis altero die eandem tenere ſolet, & qui primum inter illos locum jus ſimul dirigendi habet. Interim Archiducis partes in omnibus primæ ſunt, magnaque utitur poteſtate quando directorium adminiſtrat. Hinc Salisburgenſis valde conqueritur ſibi æquari Archiducem Auſtriæ cum dirigendi facultatem precariò tantùm acceperit. Vid. Auctor. der Grundfeſte / *parte 2. c. 5.*

LII.

Tertius Senatus eſt Civitatum Imperialium der Freyen Reichs-Städte. Quo tempore illæ jus Comitiorum acceperint ex hiſtoriarum monumentis firmiter colligi nequit. Chriſtophorus Lehmannus *libr. 4. Chron. Spir. c. 3.* probare conatur, jam ſeculo XII nonnullas civitates ejus auctoritatis ac dignitatis fuiſſe, ut Cæſares illas non minus ac reliquos Imperii cives ad Comitia vocaverint. Et ſane tempore Friderici I Imperatoris conſules civitatum Italiæ publicis regni Comitiis interfuiſſe, docemur ex decretis Comitiorum

tiorum

tiorum ab eorum Imperatore ad Roncalias habitorum, quæ poſſunt videri apud Goldaſt. *Tom. 1. Conſt. Imper. p. 335.* Idem comprobat juramentum ejusdem Friderici I Statibus Imperii præſtitum, quod ita habet: *In Chriſti nomine juro, non ſolum Principum ſed civitatum conſilio negotia con fœderationis & collegia univerſitatis tractanda eſſe.* Verum hæc teſtimonia manifeſtò de urbibus Italiæ loquuntur, quas jam dudum ad conventus Regni Italici vocatas fuisſe certum eſt: Vrbes vero Germanicæ hac ætate longe inferiori conditione fuerunt, ut optime docet idem Lehmannus *eodem capite.* Decimo quarto tandem à nato Servatore ſeculo paulatim ad Comitia fuerunt admiſſæ, earumque, conſenſus ad conſtituendum certum Imperij decretum cœpit implorari. Hinc in Caroli IV *A. B in fin. pr.* cæteris Imperii Statibus annumerantur. Vid. Ampliſſ. Dn. Præſid. *Diſſert. de Civibus Imperii th. 53.*

LIII.

An autem ab hoc tempore civitatibus Imperialibus ſemper votum deciſivum competierit, de eo non leves controverſiæ inter doctores fuerunt agitatæ. Peucerus *5. Chronic.* denegavit illis decernendi facultatem, tantùmque jus in medium conſulendi reliquit. Contra Wehnerus cæcutire judicavit, qui de jure ſuffragii civitatum dubitant: eandem ſententiam amplectuntur Bruning: *de var. univerſ. ſpecieb. concl. 18.* Clüten. *Sylloge rerum quotidian. concl. 27. lit. C.* Ludov. Gremp. & Hieronym. zum Lamb *in conſil.* der Erbahren Frey und Reichs Städten *Seſſion* Standt und Stimme belangendt. Knipſcild *de privil. civ. Imperial. lib. 2. cap. 2.* Seculo 15 cum de bello Huſſitico ageretur, civitatibus Imperialibus Sigiſmundus ſummoperê favit: quod ſatis declarant verba ejusdem Imperato-

 ris:

ris *in Reformat. Eccleſ. de anno 1426. cap. 3.* Und ihr wirdige Reichs Stådte/ ſo man alle Welt rechnet ſo ſeidt jhr doch Glieder die an dem Reich etc. Hoc tempore quidem habuerunt ſuffragii ferendi poteſtatem in Comitiis, ſed paulatim cœpit minui, donec plane illis fuit negata. Cumprimis autem temporibus Caroli V hac de re inter Principes & civitates acerrimè diſceptatum fuit; hinc Imperator permotus eſt, illam controverſiam ad Cameram exactius diſceptandam rejicere. Lamp. *d. tr. part. 3. cap. 8. n. 11.* Hodie hæc res minoris eſt dubij, poſtquam pacificatio inter Imperium & coronam Sveciæ facta eſt. Per illam enim fuit conſtitutum, ut votum deciſivum tàm in univerſalibus quā particularibus diætis liberis Imperij civitatibus non minus ac cæteris Statibus competat, ſicuti ſonant verba *Inſtrum. Pac. Artic. 8. §. tam in Vniverſalibus.* Voluerunt quidem urbes hæc verba Inſtrumento pacis inſeri: *Quin & Civitatibus Imperialibus tam in univerſalibus quam particularibus Imperii conventibus competens votum deciſivum iisdem citra controverſiam ulterius maneat, & relinquatur, adeoque re: & correlationes trium collegiorum unico dehinc actu ſimultaneè expediantur.* Sed reliqui Ordines ad id non potuerunt adduci, quamobrem illa verba manſere, quæ adhuc in *d. Art.* extant Vid. Auct. Der Grundfeſte/ *p. 2. cap. 6.* Sed ne ſic quidem controverſiæ ceſſant. In proximis enim Comitiis rurſus à parte urbium fuit petitum, ut & ipſæ ad re & correlationes admitterentur, uti liquet ex ſcripto quod duobus ſuperioribus collegiis tum temporis obtulerunt, ſed Principes aculeato ſcripto urbium poſtulatum excepère, in quo non dubitarunt aſſerere: ſatis eſſe, ſi civitates juris decidendi, excepta re & correferendi poteſtate ſint participes. Hæc duo ſcripta ex-

tant

tant apud Auctorem der Grundfeſte *p. 2. cap. 6.* Qua ratione igitur Vrbibus Imperialibus votum deciſivum competat, parum adhuc eſt exploratum.

LIV.

Civitates Imperiales hodie in duo ſcamna dividuntur, in die Rheniſche und Schwäbiſche Banck. Illud occupant civitates ad Rhenum, Lubeca, nec non VVetteravicæ, Alſatiæ in Landvogteia Hagenoënſi Saxonicæ & Thüringicæ civitates. In hoc reſident Svevicæ & Franconicæ civitates Knipſchild: *de priv. civ. Imp. d. c. n. 130.* Directorium regulariter eſt penes illam civitatem in qua Comitia celebrantur; hæc peculiari menſæ aſſidet, & alternatim civitatum legatos interpellat. Quod dum fit, ſtatim cum civitatis Ulmenſis & Spirenſis Regiſtratoribus, quorum hic nomine civitatum Rhenenſium ille nomine Svevicarum accedere ſolet, vota in protocollum refert ex iisque commune ſuffragium conficit. Lehm. *lib. 7. Chron. Spir. cap. 124.*

LV.

Cum ſæpius dictum ſit in ſingulis claſſibus ſecundum majoritatem votorum concludi, forſan ex re fuerit, ſi de jure majoris numeri nonnulla afferamus. Tantæ autem hoc jus eſt dignitatis, tantæ utilitatis, ut illius ſententia non omni careat fundamento, qui exiſtimet, absque eo ſocietatem ſcopum ſibi propoſitum difficile obtinere poſſe. Ea enim eſt tam intellectus quam voluntatis imbecillitas, ut nulla concors deciſio in collegio aliquo unquam ſperari poſſit, niſi parte majore minor vincatur, *l. 17. §. 6. ff de Recept. qui arbitr.* Hugo Grot. *de jure B. & P. l. 2. cap. 5. n. 17.* Qua de cauſa in Comitiis Imperij expreſſis

preſſis legibus fuit cautum, ut diſcrepantibus in uno vel altero puncto votis ad pluralitatem reſpectus habeatur. R. A. zu Trier und Cölln/ *Anno 1512. §.* Es ſollen auch die Churfürſten. R. A. zu Wormbs / *Anno 1521. §.* Würde ſich. Accidit tamen quandoque, ut hæc regula locum habere non poſſit. In Imperio noſtro, lege publica exceptæ ſunt quædam cauſæ, de quibus ſic *Inſtrum. Pac. Artic. V. § 19. In cauſis Religionis omnibusque aliis negotiis, ubi Status tanquam unum corpus conſiderari nequeunt ut, etiam Catholicis & Auguſtanæ confeſſionis Statibus in duas partes euntibus, ſola amicabilis compoſitio lites dirimat non attenta votorum pluralitate.* Hujus legis ſumma æquitas ex eo clareſcit, quod numerus major tantummodo locum habere poſſit in negotiis ſocietatis, & quæ ab arbitrio humano dependent; hinc mirum non eſt ab hac regula cauſas religionis excludi. Sicuti enim omne gratiæ negotium nemini in mentem venire poteſt, niſi Deo gratioſum hoc ſuum arbitrium revelante, ita nec de religioſo cultu qui hinc debetur quicquam ſocietas poteſt conſtituere, & per conſequens nec major numerus.

LVI.

Porro in Conventu Osnabrugis habito fuit quæſitum, an in contributionum materia attendi debeat majoritas votorum. Cum verò res illa non niſi acerrimis contentionibus tum involveretur *d. Artic.* ita cautum fuit: *Quod vero ad pluralitatem votorum in materia collectarum attinet, cum res hæc in præſenti congreſſu decidi non potuerit, ad proxima Comitia remiſſa eſto.* Illis Comitiis quidem hæc magni momenti quæſtio ſummo ſtudio ventilata fuit, ſed indeciſa remanſit. Auctor der Grundfeſte/

p. 3.

p.3. cap.7. Senatui Electorum quodammodo placuit majoritas votorum in materia collectarum: Quod etiam in Senatu Principum à Catholicis fuit admiſſum, ſed Civitates plane in contraria ſententia fuerunt ob rationes quas adducit Limnæus *Tom.V. Iur. publ. l. 9. c. 1. n. 182.* In Senatu Principum Evangelici diſtinguendum eſſe arbitrati ſunt inter collectas voluntarias & neceſſarias. Hæc diſtinctio quamvis ab alijs plane rejiciatur, tamen quod non omni careat fundamento ex ſequentibus apparebit. Collectæ enim regulariter ſunt quodammodo contra primam intentionem rerumpublicarũ, nec ullus civis rerum ſuarum dominio ſeſe ita abdicat, ut vel Magiſtratui vel ſuo concivi in illis quicquam pro libitu diſponere liceat: Sed propterea aliquis hujus vel illius reip. civis eſt, ut bona quæ poſſidet ſalva habeat, nec in illorũ fruitione à quoquam impediatur. Unico ſaltem caſu hæc regula exceptionem patitur, ſi nempe reipubl. defenſio efflagitet, ut de ſuo etiam aliquid illuc impendat. Tum enim danda eſt opera, ut omnes intelligant, ſi ſalvi eſſe velint neceſſitati eſſe parendum Cic. *2. Offic.* Gell. *1. Obſ. 17. & 2. Obſ. 52. & 53.* Quæ neceſſitas cum in Imperij conſtitutionibus & cumprimis in Receſſu Executionis definita ſit, in libero hujus vel illius Ordinis arbitrio non eſt poſitum, num velit tali caſu emergente reip. ſuccurrere, nec ne: ſed adhoc naturaliter quiſque eſt obligatus. Quod ſi alia reip. neceſſitas immineat, etiamſi in Conſtitutionibus Imperij non ſit expreſſa, tamen ſi illa ſit liquida clara & nullâ ratione dubia, civem ad id exſolvendum compellit, abſque quo reſp. ſalva eſſe nequit. His itaque caſibus quin majoritas votorum locum habeat non eſt quod dubitemus. Non quidem amittunt refragantes libertatem voti ſui ſed ideo vincuntur à reliquis civium votis & ſuffragijs, quia ſumma reip.

 ma reip.

ma reip. neceſſitas tributum iſtud poſtulat, ad ejus ſolutionem ſeſe omnes cives eo ipſo obſtrinxerunt: quo in remp. illam cum reliquis civibus coiverunt, aut leges ejuſdem agnoverunt? Quando vero nulla reip. neceſſitas adeſt aut valde eſt dubia, aut quando collectæ non in neceſſitatem reip. ſed tantum in neceſſitatem aut utilitatem petentis indicuntur, liberrimo cujuſque Status arbitrio relinquitur, velitne aliquid erogare vel non. Talis controverſia ſi in Imperio oriatur, non numero ſuffragiorum, ſed amicabili compoſitione decidenda eſt. Per pluritatem enim votorum nulli jus quæſitum auferri poteſt. Warem. ab Ehrenberg. *de ſubſid. & oner. ſubdit. c. 3. num. 33.* Zachar. Vietor *de cauſis exempt. Imperij concl. 5.* Beſold. *de Aerario cap. 4. n. 2.*

LVII.

Sed revertamur in viam. Poſtquam igitur unius vel alterius negotij concluſio in Statuum conſilijs ſecuta eſt, ſolent re & correlationes inſtitui. Hac fini Electores ut plurimùm eo in loco ubi propoſitio fieri ſolet conveniunt, & Principum collegio per Cancellarium Electoris Moguntini ſententiam ſuam aperiunt. Finicâ relatione Directores Senatus Principum correlationem inſtituunt. Si in relatione & correlatione diſcrepantes ſententiæ inveniantur, utraque claſſis in peculiarem locum concedit, & ulterius de materia controverſa deliberat. Poſt hanc deliberationem iterum convenitur & à Directorio Principum concluſum Electorum collegio refertur: hocque rurſus illi ſuam ſententiam exponit: idque tam diu fit, donec vel commune concluſum eliciatur, aut manifeſto appareat hæc duo collegia nulla ratione conciliari poſſe. Utroque caſu civitates Imperiales per Secretarium Cancellariæ Moguntinenſis ad commune buleuterium vocantur

tur, ibique illa in quibus Electores & Principes conſentiunt vel diſſentiunt, exponuntur; ſimulque coguntur ut & ipſi ſuam mentem de hoc vel illo puncto aperiant. Huic admonitioni mortem gerunt, & per Directorij Syndicum ſuam ſententiam explicari curant. Hoc ſi factum eſt, ſtatim fit manifeſtum, an duobus ſuperioribus collegijs adſtipulentur, an diverſam ab illis opinionem amplectantur. Hæc Statuum ſive concors ſive diſcors ſententia per certos Deputatos Cæſareæ Majeſtati refertur. Ita tradunt Lehm. *l. 7. Chron. Spir. c. 124.* Limn. *Tom. 3. Jur. publ. l. 9. c 1. num. 160.* De Deputatis vide Auct. der Grundfeſte *p. 2 c. 6.* ubi lites circa hoc negotium proxime agitatas diligenter exponit.

LVIII.

Hoc commune Ordinum conſultum ſi Cæſari placet, fit decretum: ſin minus, hinc & inde replicant, duplicant, adductis ſuæ ſententiæ rationibus, donec alterutra pars in alterius ſententiam concedat. Si vero Cæſar & Ordines hac ratione non poſſunt componi nonnulli exiſtimant, tali caſu emergente Imperatoris ſententiam prævalere, eamque Ordinibus legem conſtituere: Alij non obſtante Cæſaris arbitrio Statuum concluſionem ſortiri vim Comitialis decreti. Sed quoniam utrumque regiminis noſtri formæ plane contrariatur, neutrum videtur admittendum eſſe. Mihi cumprimis placet Lampadij opinio. Ille *Tract. de Rep. Rom. Germ, part. 3 c. 8. num. 7.* ita diſſerit. *Si convenire nequiverint, neq; Cæſar ex plenitudine ut dicunt poteſtatis quicquam poteſt ſtatuere, neq; Ordinum ſententia legis habet vigorem.*

IIX.

Poſtquam igitur omnia negotia quæ Cæſarea propoſitio continuit jam ſunt deciſa, Electoris Moguntini

Directorio incumbit, ut omnes concluſiones quas publice ſciri intereſt, in conceptum alicujus Receſſus redigat; quod Deputatis ex univerſo Senatu hunc in finem prælegitur ut cognoſcant, an illa, quæ â Cancellaria Moguntinenſi literis conſignata ſunt, omnium votis exacte reſpondeant. Huic actui hodie longe plures Deputati intereſſe ſolent ac olim fuit factum, uti hoc Auctor der Grundfeſte ex actis Comitiorum Ratisbonenſium de Anno 1654. probat. Secundum illud conceptum jam verus Imperij Receſſus conficitur, ejuſq; duo exemplaria pergameno inſcribuntur quibus eo ordine ac modo Imperator & Status nomina & ſigilla apponunt, qui à Lehm. *l. 7. Chron. Spir. c. 124.* & jam dicto Auctore deſcribitur. Tandem Imperator, ut Comitiale decretum in viridi ſit obſervantia, omneſque Ordines ampliorem illius habeant ſcientiam, jubet illos denuo comparere; quod ſi fit non ſolum per Cancellarium Moguntinum Receſſum prælegi curat, ſed etiam illos ad debitam legibus Imperij obſervantiam præſtandam ſedulo adhortatur. Deinde unum Receſſus originale in des Reichshoff Cantzley/ alterum in deß Reichs-Cantzley apud Moguntinum deponitur: illiuſque tandem copia Cameræ tranſmittitur, ut ſecundum eam proceſſus dirigatur ac cauſæ litigantium decernantur. Beſold. *in Theſauro pract. verb.* Reichßabſchiedt. Et ſic ea quoque quæ ad cauſam formalem pertinent, expoſita ſunt.

LX.

Tranſeamus ad cauſam finalem. Quemadmodum autem finis alius eſt remotus ſeu univerſalis, ad quem vel omnia vel multa quæ ad commune aliquod negotium faciunt, collimant, alius proximus ſeu particularis, qui plerumque univerſalem illum pro ſcopo habet, docente Ampliſſimo Dn. Præſide *cap. X, libr. de civ. prudentia*, duplicem

plicem etiam Comitiorum eſſe finem arbitramur: 1. exactam illorum deciſionem, quorum cauſa Ordines fuerunt convocati, atque hæc conſtituit finem proximum. 2. Salutem civium ſeu, ut Græci loquuntur, εὐδαιμονίαν, ad quam ceu finem ultimum omnis deliberatio debet collimare, & efficere ut plerumque civibus bene ſit, vitamque poſſint traducere in rerum ſufficientia & virtutum exercitio. Cumque duo ſint rerum civilium momenta bellum & pax: *Dividitur enim omnis vita in negotium & otium, & bellum & pacem* docente Philoſopho *lib. 7. Pol. cap. 14. & proœm. Inſt.* Status Imperij id ſimul curare debent, ut utrumque tempus ad communem tam imperantium quam parentium utilitatem recte poſſit gubernari. Sicuti hoc etiam obſervatum fuiſſe, Receſſus Imperij debita diligentia evolventibus manifeſtò apparet.

LXI.

Hactenus præcipua quæ de Comitijs univerſalibus afferri potuerunt perſecuti ſumus, ut jam nihil ſupereſſe videatur, quod nos ulterius detinere queat. Itaque in hac quidem tractatione pedē figere licet. Quoniam vero ſupra Comitia in univerſalia & particularia diſpeſcuimus, placet pauca etiam de his in medium afferre. Sunt autem particularia Comitia quando duntaxat pars Statuum conveniunt. Lampad. *d. l. n. 15.* Hæc Comitia antiquiſſimis olim temporibus in uſu fuiſſe teſtatur Hincmar. *Epiſt. 14. c. 29.* Guntherus *in Ligurino lib. 8.*

Ergo ſacros tantum Patres juriſq; peritos
Et de primoribus paucos, quibus ipſe timorem
Norat ineſſe Dei, tacitis Fridericus adaptans
Colloquiis.

Inter conventus particulares primum locum ſibi vendicant conventus Deputatorum. Qui ſunt duplicis generis.

Alij enim in ipſis Comitijs ad negotia quæ ibi ſub manibus ſunt tractanda inſtituuntur, de quibus agit Auctor der Grundfeſte *part. 2. c. 7.* Alij extra Comitia univerſalia indicuntur, qui ſtrictè conventus Deputatorum Deputation Täge appellantur. Hi Deputatorum conventus decreto Auguſtano Anno 1555. eam ob cauſam inſtituti ſunt, ut motus graviores quibus compeſcendis circulorum vires non eſſent pares in illis componerentur; Deinde ut illa negotia quæ ijs Comitijs univerſalibus explicari non poſſunt à Cæſare & Ordinibus delectis illic expedirentur, R. A. zu Regenſpurg *Anno 1594. §.* Als wir dem: Hoc ut eo melius fieret in aliquot Comitijs certis Statibus hæc cura demandata fuit, quos omnes nominat Belold. *in Theſaur. pract. ſub lit. D. n. 11.*

LXII.

Hic numerus tamdiu placuit, donec inter Imperium & Regnum Sueciæ pax iniretur. Tum ita fuit ſancitum *In conventibus Deputatorum Imperij ordinariis numerus ex utriusq; religionis proceribus æquetur. De perſonis autem vel Statibus Imperii adjungendis in Comitiis proximis ſtatuatur. Artic. V. §. 18.* Huic conſtitutioni in proximis Comitijs fuit aliqua ratione ſatisfactum, uti apparet ex R. A. zu Regenſpurg. §. Und dieweil. Sed nihilominus multæ difficultates mansere. Cum enim in dicto §. familiæ Altenburgenſis & Culmbacenſis ſpecialis mentio facta eſſet, domus Vinarienſis & Onolsbacenſis plus eſſe in Receſſu quàm in deliberationibus præmiſſis dixerunt, ſeque injuria ab Ordine Deputatorum excludi conqueſtæ ſunt, quæ acta Conventûs Deputatorum nuper Francofurti habiti ſatis demonſtrant. Auctor der Grundfeſte *part. 3. c. 6.* Deinde Ordines A. C. addicti non ſolum paritatem in collegio Electorali, ſed etiam conjunctionem ejuſdem Collegij cum

reliquis

reliquis acriter urſerunt. Prius quod attinet, ita res fuit deciſa, ut in proximo conventu Francofurtenſi tres Electores Proteſtantes alternatim quarta voto gauderent, ſed cum hac cautione ne in ullis Deputatorum conventibus aut Comitijs Electoralibus occaſione hujus transactionis ullum jus a Proteſtantibus prætenderetur; uti hoc expreſſa Receſſus verba innunt. §. den zweyten Punct unſer Keyſerlichen *propoſition.* Poſteriorem controverſiam quod refert, licet ſuper ea multum temporis perierit, tamen hactenus nondum fuit deciſa. Cui volupe eſt utriusque partis rationes pernoſcere, inſpiciat & perpendat reſponſum collegij Electoralis ad Proteſtantium argumenta. Exſtat apud Limn. *Tom. V Iur. publ. in Addit. ad libr. 9. c. 1. n. 239.* Quo ordine in his conventibus omnia fieri ſoleant, cognoſci poteſt ex Speidel. *Spec. verb. Deputations* Tag.

LXIII.

Inter Comitia particularia, ad quæ celebranda ex omnibus Ordinibus nonnulli ſeliguntur, haut immerito referuntur conventus Viſitatorum Cameræ, Viſitations-Tåge. Hi conventus conſtant ex delegatis Cæſaris & Ordinum; qui Spiram mittuntur, ut Cameram Imperialem inſpiciant corrigant ac reforment. *Ord. Cam. part. 2. Tit. 50.* in qua certa ratio viſitandi ſelectis Statuum præſcribitur. Vid. Denais. *in Iur. Camer. verb. Viſitatio §. 312.* Leonhard. Bickman *Diſp. ad Ordin. Cam. th. 22. & ſeq.* Cumq; hi Viſitatores ad cognoſcendas Cameræ corruptelas ſint conſtituti, ſolent quoque Reviſorum vice fungi, ſi reviſio actorum petita fuit *Ord. Cam. p. 3. Tit. 53.* Duràvit hæc Cameræ viſitatio ſummo reip. noſtræ bono per multos annos: facile enim fieri poteſt, ut illa quæ ſunt optime inſtituta corrumpantur, niſi ſedula inquiſitio accedat. Sed poſtquam Anno 1588. viſitandi Ordo Archiepiſco-

pum

pum Magdeburgenſem tetigerat, qui tum erat Joachimus Erneſtus Marchio Brandeburgenſis Proteſtantium ſacris deditus, Catholici Status vi des geiſtlichen vorbehalts & à voto ſeſſioneque in Comitijs & ab hoc munere illum excluſerunt, unde factum eſt ut reviſiones & viſitationes non fuerint juſto tempore inſtitutæ. Miller. *in Add. ad Diſſ. A. B.* Martin. Rumel *part. 2. diſſ. 2. theſ. 20. lit. A.* Huic malo tandem obviam itum eſt per Inſtrumentum pac. In quo omnes Archiepiſcopi & Epiſcopi A. C. addicti non tantum ad Comitia univerſalia, ſed etiam ad conventus Deputatorum & Viſitatorum rurſus ſunt admiſſi *Art. 5. §. 6.* Deinde in proximis Comitijs ſatis accuratus modus viſitandi Cameram fuit inſtitutus R. A. zu Regenſpurg *Anno 1654. §.* Wie nun die überheufften reviſiones. Quinam Status hodie Viſitatorum conventibus intereſſe debeant ex ſchemate Receſſui eidem in calce adjecto cognoſci poteſt.

LXIV.

Atque hactenus egimus de Comitijs particularibus, ad quæ ex omnibus Ordinibus ſelecti quidam vocantur: ſequuntur jam Comitia illa, ad quæ certæ claſſis Ordines tantummodo congregantur. Ejuſmodi ſunt conventus Electorum, qui in duo abeunt genera, alij enim pro eligendo Rege vel Imperatore Romanorum indicuntur, & vulgo Wahltäge appellantur: his certa forma a Carolo IV. in *A. B. Artic. 4.* eſt præſcripta. Vid. Onuphr. Panv. *in peculiari libro de Comitiis Imperatoriis.* Rumelin. *ad A. B. part. 1. diſſ. 3.* Lampad. *d. tr. part. 3. c. 2.* qui omnia quæ huc ſpectant, exactè pertractant. Alij pro ſalute & incolumitate Imperij celebrari ſolent, & vulgo Churfürſten oder Collegial Täge nominantur. *A. B. Artic. 12.* In his Electorum conventibus ardua & graviſſima Imperij negotia

tractari

tractari conſtat ex fraterna Electorum unione, cujus mentionẽ facit Goldaſtus in Politiſchen Reichshendeln *part.8.c.3.* Sunt autem illa duplicis generis: alia primariò concernunt Electores ipſorumque jura, alia Imperium ipſum. Illa cumprimis in conventibus Electorum expediuntur, hæc non indiſtinctim. Sunt enim pleraque negotia, quæ Imperii ſtatum concernunt ita comparata, ut in illis nihil quicquam absque omnium Ordinum conſenſu ſtatui poſſit. De his igitur non niſi præconſultationes ab Electoribns inſtitui poſſunt. Hac de cauſa cum in Conventu Fuldenſi de ejuſmodi negotiis ageretur, Electoris Saxoniæ legati ita ſenſerunt: Wie dem Vngariſchem weſen Niederlandt und Juſtiz zu helffen: gehöre nicht vor Churfürſten allein / ſondern vor das gantze Reich/ weil von ſelben ſchon auff gemeinen Reichsverſamlungen conſultirt worden / und abſchied gefolget/und betreffen nicht allein die Churfürſten/ſondern auch andere Stände etc. Lundorp. *Tom.2.Actor.publ.libr.2.tr.5.p.536.*

LXV.

Hi Conventus non omni ex parte noſtræ reipubl. formæ ſunt contrarii. Cum enim Electores in Imperio aliqua eminentia ſint conſpicui, non incommode ab illis præconſultationes de iis rebus inſtituuntur, de quibus poſtea in Comitiis univerſalibus reliqui Ordines ſuo arbitrio ſtatuunt. Vt hujus rei fundamentum plenius appareat, audiamus Ariſtotelem *l. 4. Pol. c. 15.* ita loquentem. *Hic quadrat magnos, hic autem eſſe parvos eosdem. Nec tamen non proprii etiam quidem ſunt; ceu præconſultatorum. Hic enim non eſt popularis. Conſilium autẽ populare eſt. Oportet enim eſſe quiddam hujusmodi, cui cura ſit conſultare ante populũ, ut ſolutus ſit illa cura. Hoc autẽ, ſi pauci fuerint numero, dominatui paucorũ accommodatum eſt: præconſultores autem paucos eſſe multitudine, neceſſe eſt.* Tales præconſultationes olim in veteri German. repu-

blica obtinuiſſe Tacitus teſtatur. Florente etiam regno Francorum nihil ad generale concilium fuit delatum priusquam nonnulli ex Principum & primorum ordine προβουλίας ἕνεκα conveniſſent. Habemus hujus rei omni exceptione majorem teſtem Hincmarum, qui *d. l. cap. 30. ita diſſerit. Caterum propter dona generaliter danda, aliud placitum cum ſenioribus tantum & præcipuis conſiliariis habebatur: in quo jam futuri anni Status tractari incipiebatur: ſi forte talia aliqua ſe præmonſtrabant, pro quibus neceſſe erat præmeditando ordinare, ſi quid mox transacto anno priore incumberet, pro quo anticipando aliquid ſtatuere aut providere neceſſitas eſſet.* Idem etiam in rep. Veneta obſervare licet. Ibi enim de magnis negotiis ſolent prius præconſultationes inſtitui in Prægadino vel Collegio Decemvirorum, antequam ad univerſale collegium referantur, notante Ampliſſ. Dn. Præſide *in deſcript. Rerumpubl. univerſi orbis*. Electoralium quidem conventuum non eſt exigua utilitas, ſed an non Electores interdum commiſſæ ſibi poteſtatis limites excedant non eſt meum definire. Vid. Hippolit. â Lapide *diſſ. de Ration. Status part. 2. c. 5. ſect. 4.* Vltimus talis conventus Anno CIↃ DC XXX Ratisbonæ fuit celebratus, de quo exſtat epiſtola in Opuſculo Epiſtolarum Chriſt. Forſtneri.

LXVI.

Tandem ad Comitia particularia referuntur regionum coventus qui ſunt Circulorum die Kraistage. Hanc Germaniæ noſtræ in certas quasdam partes diviſionem Maximiliano I debemus. Cum enim glorioſiſſimus Imperator remp. German. in turbulenta & periculoſa tempora incidiſſe animadverteret & totum Imperii corpus in minutiſſimas partes abiiſſe, de eo dividendo in certos diſtrictus cogitavit. Ex quo inſtituto non vulgaris ſed admiranda ſane prudentia eluceſcit; quantæ enim difficultatis eſt grande

Impe-

Imperii corpus ad civile aliquod regimen ſuſcipiendum aptare & diſponere poſſe? quanti eſt negotii numeroſam hominum multitudinem in officio continere? Ariſt. *lib. 7. Polit. cap. 4.* illum ſupra conditionem hnmanam collocat, qui tali prudentiâ inſtructus eſt Verba ejus ita habent *Numerus valde exſuperans non poteſt obtinere ordinē: divina namq; poteſtatis hoc jam opus eſt, quæ ſane univerſum hoc continet.* Et licet hæc res ſua non careat difficultate, tamē haud injuria forte quis aſſeruerit, hoc remedio quo Imperator Maximilianus fuit uſus, omnia incommoda quæ vaſta Imperia ſecum ferre ſolent facile poſſe præcaveri. Dividatur ſcilicet aliquod regnum in certas quasdam partes, atque in illis ſingulis magiſtratus conſtituantur, qui de iis ſtatuant, quæ ipſa ſumma poteſtas curare nequit. Atque harum partium ſubdiviſio eousque continuetur, donec ſufficiat. Hoc ſi fiat, non eſt quod ullos tumultus, ullas ſubditorum ſeditiones metuamus. Idē conſpicitur in exercitu militari qui in legiones diſpeſci ſolet, legiones in cohortes, cohortes in centurias & manipulos. Eadē ratione magiſtratus militares dividuntur: ſummo Duci exercitus paret Legatus, deinceps ſunt Tribuni militum, his ſubſunt Centuriones, denique ſequuntur Decuriones. Roſin. *Antiq. Roman. lib. X. c. 6. & 7.* Hinc fieri videas ut ingens militum copia ad ſolum unius nutum moveatur ac quilibet id quod ſui eſt officii exactâ diligentiâ exequatur. Neque hac ratione ſolùm cultus populus, ſed etiam maximè barbarus in officio contineri poteſt. Argumento ſint Ingæ Peruvianorum, qui beneficio ejuſmodi diviſionum populum alias incultum ac horridum feliciſſimè rexerunt. Ioſeph. de Acoſta *lib. 6. hiſtor. Indic. c. 13.*

LXVII.

Diviſum autem eſt Imperinm à Maximiliano Anno 1500 in Comitiis Auguſtanis in ſex provincias, ſeu circulos:

los: circulum Franconicum, Bavaricum, Svevicum, Rhenanum, VVeſtphalicum & Saxonicum. Hiſce poſtea neceſſitate publica exigente adhuc quatuor anno 1522 additi ſunt, Auſtriacus, Burgundicus, Electorius Rhenanus & ſuperior Saxonicus. Qui vero ſtatus quibus circulis continentur tradunt Thuanus *libr. 2. Hiſtor.* & Martin. Zeiller. *in Tract. de decem circulis Imp. Roman. German.* Negotia de quibus in his conventibus agitur ſunt in duplici differentia, alia ſunt ordinaria alia extraordinaria. Negotia ordinaria ſunt defenſio pacis publicæ quæ conſiſtit in comprimendis & ſedandis motibus & vi publica. Vid. Rec. Imperii de *Anno 1555, 1559. Ordin. Cam. part. 2. Tit. 15.* Iuſtitiæ executio, Rec. Imp. de *anno 1555 & 1566 Ordin. Cam. part. 3. Tit. 48. & ſeq.* Cura monetæ publicæ explorandæ, quæ ad conventus Probationstäge dictos, unum primo Maij alterum primo Octobris inſtituendum pertinent, R. A. zu Speyer / *Anno 1570* §, Sintemahl auch zu handthabung / R. A. zu Regenſpurg / *anno 1576.* §. Setzen alſo demnach und befehlen. Extraordinaria vero ſunt, quando ob præſentem neceſſitatem Circulis ab Imperio quid expediendum injungitur Paurmeiſt. *de Iurisdict. lib. 2. c. 2.* ubi de modo & forma, horum conventuum exactè agit. Et hæc exigua de tam nobili argumento pro ratione inſtituti propoſuiſſe ſufficiant. Deo T. O. M. ſit laus & gloria in ſecula infinita.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.